

T.C.
İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Nurdan Zeliha AYIK

87402

YALNIZLIK TEMASI ÜZERİNE ANLAMLANDIRILMIŞ
NESNELERİN RESİMSEL ÇÖZÜMLEMELERİ

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Resim Anasanat Dalı İçin Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

T 87402

Malatya

Haziran, 1999

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

“Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü’ne”

İş bu çalışma, jürimiz tarafından Resim-İş Ana Sanat Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan:.....

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye:.....

Adı, Soyadı ve Ünvanı

Üye:

Adı, Soyadı ve Ünvanı

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım,

...../...../

Adı Soyadı ve Ünvanı

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın oluşmasında her türlü yardım ve yapıcı eleştirileriyle emeği geçen danışman hocam Yrd. Doç. Cebrail ÖTGÜN'e (Mersin Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi), çalışmalarım sırasında ilgi ve düşünceleriyle destek olan İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Adnan YALIM'a, Öğretim Görevlisi Doğan AKBULUT'a, aynı üniversite ve fakültenin Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı Öğretim Görevlisi Tahir Erdoğan ŞAHİN'e içtenlikle teşekkür ederim.

ÖZET

Yalnızlık psikolojisinin verdiği duyum sonucu, insan-nesne arasındaki etkileşimin ele alındığı bu çalışmada, plastik öğelerle resimsel özgün bir dil oluşturulmaya çalışılmıştır.

Birinci bölümde kavram olarak yalnızlık ele alınmış, yalnızlık psikolojisinin insan yaşamını nasıl etkilediği üzerinde durularak, yalnızlığa neden olan etmenler araştırılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda varılan bulgularla, yalnızlığın insan yaşamını daha çok olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmış olsa da, bu duyumun yaratıcılık sürecinde yaşanması olumlu bir yan olarak ele alınmıştır.

İkinci bölümde insanın fizyolojik, psikolojik bir varlık olarak nesneye yaklaşımı, nesneyi anlamlandırması, imgeye dönüştürerek sanat yapıtında kullanması, kısaca nesne ve insan arasındaki ilişki üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölümde uygulama çalışmalarını oluşturan temel öğeler ele alınmıştır; bunlar kompozisyon, kolaj ve renktir. Çalışmalardaki kompozisyon oluşumlarında yatay-dikey, boş-dolu, açık-koyu, organik-geometrik gibi resimsel elemanların belirginliği vurgulanmıştır. Hemen hemen bütün uygulama çalışmalarında tez içeriğini kapsayan anlamda kolajlar kullanıldığına dair açıklamalarda bulunulmuştur. Renk ise psikolojik bir öğe olarak düşünüldüğünden, uygulamalarda konuya bağlantılı olarak soğuk renklere oluşan bir uyumun tercih edildiği belirtilmiştir.

Dördüncü bölümde yalnızlık teması bağlamından hareketle anlamlandırılan ve uygulamalarda görsel olarak yer alan seçilmiş nesnelere tek tek ele alınmıştır.

Beşinci bölümde resimlerle ilgili teknik, biçim ve içerik bağlamında açıklamalar yapılmıştır.

SUMMARY

As a result of the feeling caused by the psychology of loneliness, in this study in which the interaction between man and object is discussed it has been tried to form a pictorially original language with plastic elements.

In Chapter I, loneliness has been discussed as a concept, and by stressing out how the psychology of loneliness affects man's life the elements that cause loneliness have been investigated. Through the findings obtained from the research even if it has been found out that loneliness affects one's life especially in a negative way, this feeling has been discussed as a positive part that one should live in course of creativity.

In Chapter II, man's approach to the object as a psychological and physiological creature, the interpretation of the object, his using it in work of art by turning it into an image and its short relation between man and object have been discussed.

In Chapter III, the principal elements that constitute the work of practice have been discussed. These are composition, colour and collage. In formation of composition during work, being clear of pictorial elements as horizontal-vertical, empty-full, light-dark, and organic-geometric has been emphasized. Many more explanations have been made about the fact that collages have been used in the sense of involving the content of the thesis almost during all work of practice. Since colour

is considered as a psychological element, it has been stated that a harmony that is composed of cold colours in connection with the subject during practice is preferred.

In Chapter IV, the chosen objects which have been interpreted in the sense of the theme of loneliness and which have been given place to in practice were discussed one by one.

In Chapter V, many explanations have been made on pictures in the sense of technique, form and content.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
SUMMARY.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM	
YALNIZLIK.....	4
I.1. Tanım.....	4
I.2. Yalnızlık Psikolojisi.....	5
I.3. Yalnızlık ve Yabancılaşma.....	7
I.3.1. İletişimsizlik.....	8
I.3.2. Topluma Yabancılaşma.....	9
I.3.3. Mekanikleşme.....	11
I.3.4. Kendine Yabancılaşma.....	12
I.4. Yalnızlık ve Yaratıcılık.....	14
II. BÖLÜM	
NESNE.....	18
II.1. Tanım.....	18
II.2. Nesnelere ve Görsellik.....	18
II.2.1. Nesne, Sanat Yapıtı ve Anlamı.....	20

II.3. Nesnelerin Anlamlandırılması.....	22
II.3.1. Nesne ve İmgesi.....	24
II. 4. Özne-Nesne İlişkisi.....	26
III. BÖLÜM	
YALNIZLIK TEMASI ÜZERİNE ANLAMLANDIRILMIŞ NESNELERİN	
RESİMSSEL OLARAK ELE ALINIŞ SÜREÇLERİ.....	29
III. 1. Kolajlar.....	29
III.2. Kompozisyon.....	30
III.3. Renk.....	36
IV. BÖLÜM	
NESNELERİN SEÇİMİ.....	37
IV.1. İnsan Figürü.....	37
IV.2. Sandalye.....	38
IV.3. Defter.....	39
IV.4. Akvaryum ve Kuş Kafesi.....	40
IV.5. Sanat Yapıtı (Van Gogh'a ait).....	40
V. BÖLÜM	
RESİMLERLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR.....	42
RESİMLER.....	62
SONUÇ.....	72
KAYNAKÇA.....	73

GİRİŞ

İnsan toplumsal bir varlıktır. Her dönemde duyumsanan ve önemli bir gereksinim olan sosyal ilişkiler, insan yaşamının temelini oluşturmaktadır. Ancak birçok insan, yaşamının bazı dönemlerinde yalnızlık ve herşeyden uzaklaşma duygularını yaşamaktadır.

Yalnızlığın oluşumunda çoğu zaman, bireyin sosyal beceri performansındaki yetersizliğin büyük etken olduğu görülmüştür. Kişi, sosyal yaşamında gerekli olan etkileşimleri eylemlere dönüştüremediği zamanlar yalnız kalma isteğiyle tepkisel bir davranış içerisinde girebilmektedir.

Bunun yanısıra birçok neden yalnızlığa yol açabilmiştir. Günümüzde insan psikolojisini etkileyen; bireyi yalnızlığa sürükleyen sorunlar büyük boyuttadır. Özellikle gelişen teknolojiyle birlikte her şeyin makineleşmesi sonucu insanlar arasında iletişimin kopması, sürekli değişen değer yargıları, bireyin içerisinde bulunduğu topluma ve kendine bile yabancılaşmasını doğurmuştur. Sonunda birey sorunlarından sıyrılma ya da korkularından arınma düşüncesi güderek, tek kalma arzusuyla yalnızlığa yönelmiştir.

Yalnızlığı oluşturan nedenler salt kişinin sosyal etkinlik gösterememesi, kendini toplumdan yalıtması vb. değildir. Bazen kişi kendi istemiyle geçici bir süre de olsa yalnız kalma ihtiyacı duyabilmektedir. Bununla ilgili olarak Montaigne (1991: 61) şöyle söylemektedir:

Her zaman birey dışı açık olmakla birlikte kendi yalnızlığına da dönük olmalıdır. İnsan kendi dışında da, kendi içinde de rahatça yaşayabilmelidir. Yalnızlık bilge kişi için bir gelişme alanıdır, bir kaynaktır. Tümüyle bizim olan, kimselerin girmediği bir arka oda ayırmalıyız kendimize, gerçek özgürlüğümüzü, kendi temel ayrılığımızı, temel yalnızlığımızı kurduğumuz bir arka oda olmalıdır her zaman.

Daha çok yaratıcılık yönü gelişmiş insanlarda böyle bir sürecin yaşanması gerekliliği söz konusu olabilmektedir.

Yalnızlık psikolojisinin verdiği duyumla dış dünyadan uzaklaşma olayı, insanı çoğunlukla kapalı mekanlara çekmiştir. İnsan, diğer insanlardan uzak olsa bile yalnızlığını yaşadığı mekan içerisinde bir takım nesnelere birlikte. Bu birliktelik sürecinde nesnelere yakın ilgi içerisinde girerek yalnızlığını onlarla paylaşabilmektedir. Psikolojik olarak insan ve nesne arasında kurulan bağ sonucu artık nesne eski kimliğinden çıkarak farklı konumlara getirilebilmekte, farklı anlamlar taşıyabilmektedir. İlhan Berk (1999: 24) bir yazısında nesnelere ilişkin görüşünü şöyle belirtmiştir:

Ben bir su bardağına, ölü bir yaprağa, beyaz bir tabak kağıda, bir kurşunkaleme, bir susayacına kağıt, bardak, sayaç diye bakamam. Devinen, konuşan varlıklardır benim için. Özellikle de yazı araçlarıyla sapkın bir yaşamım vardır. Örneğe masamla, masamdaki bütün şeylerle nerdeyse konuşurum. Çalışma odamdan da 'hoşçakal' diye ayrılırım. Onlara hele 'uzaktaki şey' diye bakamam. Bu yalnız şair olduğum için değil, insan olduğum içindir.

Sanat alanında, sanatçının yapıtları nesne ile özdeşleşmesinin yansıması olarak ortaya çıkabilmektedir. Örneğin Van Gogh'un nesnelere güçlü bir etkileşimde bulunduğu, tüm yapıtlarının derin bir anlam taşıdığı görülebilmektedir. Sıradan bir nesne bile sanatçının coşkusunu anlatabilmeye aracı olabilmektedir.

Bir süzgeçli kova, tarlada unutulmuş bir tırmık, güneşe yatmış bir köpek, çirkin bir kilise avlusu –bütün bunlar benim kendimi dile getirme aracımaya dönüştürülebilir. İnsanların görmezlikten geldiği bu nesnelere her biri ve onlara benzer binlerce başka şey, her an, benim için –ve ben farkında olmaksızın- coşku dolu, heyecan verici bir kimliğe bürünebilirler (Hofmannsthal 1997: 46).

Sonuçta, nesnelere varlığı insan için yaşamsal bir gereksinimdir. İşlevselliklerinin dışında insanın psikolojik dünyasında da yer alarak, anlamlar taşıyabilmektedirler.

Yukarıda verilen araştırmaya ilişkin bilgi ve örnekler doğrultusunda,

insan → yalnızlık psikolojisi → nesneye yönelim ve anlamlandırma

konusunun resim diline dönüştürülmesi amaçlanmıştır.

I. BÖLÜM

YALNIZLIK

I. 1. TANIM

Yalnızlık, kişinin sosyal ilişkiler ağının gereğinden daha az olmasından dolayı doyuma ulaşamaması nedeniyle gösterdiği duygusal bir tepkidir.

Psikolog Sadler, insan yalnızlığının beş farklı boyutunu ileri sürmektedir. Bunlar:

- **Kişilerarası Yalnızlık:** Bireyin kendisini başkalarından uzak olarak algılamasıdır.

- **Psikolojik Yalnızlık:** Benliğin farklı bölümlerinin birbiri ile ilişki kuramaması sonucu ortaya çıkan yalnızlık durumudur.

- **Sosyal Yalnızlık:** Gruptan ya da toplumdaki uzaklaşma duygusudur.

- **Kültürel Yalnızlık:** Kültür kaybı ya da ciddi kültürel değişimler nedeni ile başkalarından uzaklaşma duygusudur.

- **Kozmik Yalnızlık:** Dinsel bağın yok olması nedeni ile yabancılaşma ya da Tanrıdan uzaklaşma duygusudur (Akt. Çakıl 1998).

Bireyin kendini toplumdaki yalnız olarak kendisi ile başbaşa bırakması, ya da bir nesnenin bağlı olduğu coşkudan kopup ayrılması yalnızlığı meydana getirmektedir.

I.2. YALNIZLIK PSİKOLOJİSİ

Yalnızlık, evrensel bir olgudur ve çoğu insanın tanıdığı, yaşadığı bir duygudur. Birçok insan, bulunduğu toplumda kendisine doyum sağlayıcı ilişkiler geliştiremediğinden herşeyden uzaklaşarak yalnız kalmayı tercih etmektedir. Bu durum, bireyin kişisel olarak yaşadığı sosyal yoksunluğa gösterdiği duygusal bir tepkidir.

Kişi başkaları tarafından anlaşılmadığını ve başkalarından uzaklaşma, yabancılaşma duygularını hissettiğinde ya da sosyal bütünleşme duygusu ve duygusal yakınlık için olanak sağlayan etkinliklerde bulunabileceği uygun eşlerin bulunmamasından bir duygusal rahatsızlık hisseder. Bu da kişiyi yalnızlığa sürükler.

Yalnızlık (geçici durumlar dışında) hemen her zaman hoş olmayan, rahatsız edici ve sıkıntılı bir yaşantı olarak kabul edilmiştir; kaygı, üzüntü, kızgınlık ve dışlanmışlık duygularının eşlik ettiği, kaçınılan ve istenmeyen bir durum olarak görülmüştür.

Yalnızlık, bireyin kişilerarası sosyal, kültürel ve psikolojik yaşamının bütün boyutlarını etkilemektedir.

Bebeklikten çocukluğa geçildikçe çocuğun annesiyle olan yakınlığının yoğunluğu giderek azalır ve çocuk annesinin dışındaki dünyayla da ilişki kurmaya başlar. Ancak eğer annenin sıcak yakınlığı, çocuk dış dünyayla ilişkiye geçmeye gereğince hazır olmadan kesilirse

ortaya ciddi sorunlar çıkabilir. Böyle bir çocukta, sevginin nasıl olsa sürekli olmayacağı önyargısıyla, diğer insanlarla yakınlık kurma korkusu gelişebilir (Geçtan 1996: 111).

Kişiliğin oluşmasında daha çok küçük yaşlarda yaşanan olumsuzlukların etkisi göz ardı edilemez. Birey, yaşamının birçok dönemlerinde kendini yalnızlığa itecek duygular yaşayabilir.

Rubenstein ve Shaver, bireylerin yalnızlığa ilişkin duygularını dört grupta ele almışlardır:

Çoğu kişi yalnızlığı “çaresizlik” ile eşdeğer bir yaşantı olarak nitelendirmiştir. Bu duygularını “pasiflik”, “yardımsızlık”, “korku” ve “çaresizlik” sözcükleri ile ifade etmişlerdir. İkinci gruptakiler yalnızlık duygularını “sıkıntı”, “tedirginlik” ve “bir başka yerde olma isteği” olarak ifade etmişlerdir. Bu gruptakilerin yalnızlık duyguları daha hafif düzeydeki bir yalnızlığa işaret etmektedir. Üçüncü gruptakilerin yalnızlık duyguları daha çok depresif özellikler taşımaktadır. Yalnızlık duygularını “melankoli”, “yalıtılmışlık”, “boşluk” ve “keder” sözcükleri ile betimlemişlerdir. Dördüncü gruptakiler ise yalnızlık duygularını kendilerini aşağılayıcı duygular ile eşdeğer bir durum olarak belirtmişlerdir. Bu duygularını “çirkin”, “aptal”, “utanç dolu”, “güvensiz” ve “kendini sevmeme” gibi terimler ile ifade etmişlerdir” (Raven-Rubi 1995: 133).

İnsanlar doğaları gereği sürekli yalnız yaşama gibi bir yaşamı (önceden düşünülmesi kolay olsa bile) başaramamışlardır. Bu konuda yapılan yalnız yaşama deneyleri sonucu; sosyal hayattan uzakta kalmak, herşeyle iletişimi koparmak belli bir süre geçtikten sonra psikolojik bozuklukların başlamasına yol açabilmiştir.

I.3. YALNIZLIK VE YABANCILAŞMA

Kişinin içinde yaşadığı dünyanın kendisine yabancılaşması onu içedönüklüğe iter ve yalnızlık duymasına neden olur. Çevresindeki insanlar, sosyal olaylar ve bir takım nesnelere ile ilişkilerinde, kendisini onlardan ayrı olarak düşünmesi “yabancılaşma” durumunu yaratır.

İnsanın çevreden ayrışmasından hareketle tanımlanan bu yabancılaşma konusu Marx’da bir içselleştirememeye sorunu olarak ele alınmıştır. Marx (1976: 153): “İnsanın çevresine sahip ve egemen olamamasından ziyade, çevrenin, doğanın; diğer insanların ve bizzat kendisinin, kendi öz varlığına yabancı kalmasıdır” demektedir. “Marx’a göre her türlü yabancılaşmanın kaynağı işbölümü olup, bu da sonuçta her tür kurumlaşmanın orijini oluşturur. İşbölümü insan üretimini ve yaratıcılığını parça parça görevlere taksim eder. Neticede de bir kimsenin yaratıcı ve insancıl bir yolda üretimde bulunması olası değildir. Bu insan artık belirli bir işin gereklerini yerine getirmekle sorumludur. Bu suretle üretici, kendi yaratıcı niteliğine yabancılaşmış olur” (Zijderveld 1985: 57).

Yabancılaşma olayını tarihsel süreç içerisinde bir bütün olarak ele alan araştırmacıların birçoğu, modern toplumlarda insanın üyesi bulunduğu toplumun sosyal yapılarıyla bağlarının yok olduğunu içinde düştükleri yabancılaşma olgusuyla birlikte kimlik sorunlarıyla da karşı karşıya olduklarını belirtmektedirler.

İnsanın ayrıksılığı ya da içselleştirememe sorunsalına bağlı olarak; karşılıklı ilişkiler, toplum içindeki etkileşimler, dışlanmalar, yalnızlık olgusu ve duygusu, tüm bunların sonucunda da bireyin kendine ve topluma yabancılaşması bir dizi olaylar zincirini ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak; insanlar arasındaki iletişimsizlik yoluyla yabancılaşma, tekniğin getirdiği yenilikler karşısında mekanikleşme ile oluşan yabancılaşma, içinde bulunulan topluma uyumsuzluk nedeniyle yabancılaşma, insanın kendine yabancılaşması şeklinde sıralamak mümkündür.

1. 3.1. İletişimsizlik

Yaşadığımız çağın çeşitli sıkıntılarının olduğu bilinmektedir. Bu sıkıntılar özellikle bireysel yaşantıları derinden etkilemektedir. Bunda farklı kişilik yapılarının olmasının da rolü vardır. İnsanlar arasında yoğun olarak yaşanan iletişim kuramama olayı bireyde olumsuz etkiler bırakır. Karşılıklı etkileşim ve paylaşım olmadığından birey kendini mutsuz hisseder ve içindeki boşluk duygusu artarak büyür. Kendisini insan gruplarından alabildiğince uzak tutmaya çalışan birey, bulunduğu durumdan dolayı diğer insanlara olumsuz tutum ve davranışlar gösterebilir. Bu konuya ilişkin Engin Geçtan (1996: 170) şöyle söylemektedir: “Diğer insanların gerçeklerini anlamaya çalışacağımız yerde, onları dünyada yalnızca kendi gerçeklerimiz varmışcasına yargılamak etkin olabilmemizi engeller ve yalnızlığa yol açar”.

Teknolojinin gelişmesiyle insan yaşantısında diğer insanlarla iletişim kurmanın yerini, günümüzde geliştirilmiş aletler almıştır. Dolayısıyla da kişi, diğer insanlardan uzak, kopuk ilişkiler içerisinde yaşamaya başlamıştır.

Teknolojik toplumlarda insanlar başkalarıyla birlikte olmadan, konuşmadan, dertleşmeden, tartışmadan, bilgi alış verişinde bulunmadan, kalabalık içerisinde yalnızlaşarak günlük yaşamlarını sürdürebiliyorlar. Başka insanlarla mekansal olarak birlikte yaşar görünmelerine karşın, gelecekte öteki insanlardan soyutlanmış ve uzaklaşmış biçimde, yaşamlarını teknolojik ortamla makinaları, beton yığınları görüntüleri, sesleri ve gürültüleri içinde sürdürmektedirler. Böylece gittikçe öteki insanlardan kopup uzaklaşan, yalnızlaşan, kendilerine insanlara topluma yabancılaşan bir insan tipi ortaya çıkmaktadır. Bir yandan kolaylık ve rahatlığın artması, öte yandan yalnızlaşma ve yabancılaşma, duygu ve sevginin azalması. İşte çağımızda makinalarla bütünleşip makineleşen insanın çelişkisi (Armağan 1988 : 39-46).

Bugünün çocuğu gözlerini dünyaya açar açmaz TV ile tanışıyor. Daha sonra da ondan hiç kopamıyor, ilk arkadaşı o oluyor ve yaşamının büyük bir bölümünü TV önünde geçiriyor. Burada dikkat edilmesi gereken önemli nokta, bütün bu süreç içerisinde ekran önünde yalnız olunması, içinde renkli ışıklar saçan soğuk bir ekranın sahte dünyası önünde, insan ilişkilerinden uzakta, yapayalnızdır.

1.3.2. Topluma Yabancılaşma

İnsan toplumsal bir varlıktır. Bu bir anlamda, insanın toplum içinde varolabildiğinin ifadesidir. Çünkü insana özgü değerler, davranışlar, eylemler ve üretmeler toplumsal yapı içerisinde kazanılmaktadır. Ancak, kişinin doğuştan gelen kişisel niteliği ile bu niteliğin belirlediği anlayışın kendine özgünlüğünün olabildiği bilinmektedir. İşte, kişinin kendine özgü nitelikleri ve dünya görüşünün, içinde

bulunduğu toplumla her zaman koşut gitmemesi durumu, birey-toplum çatışmalarını ortaya koymaktadır.

Birey-toplum çatışması sonucunda ortaya çıkacak olan “uyumsuzluk” ve “yabancılaşma”nın tanımlanmasında, Freud’un en anlamlı bulgularından birisi olduğu şekilde benimsenen “dinamik karakter” kavramının da göz önünde bulundurulması gerekebilir* (From 1973: 76). Temelde bir toplumun bireylerinin onların enerjilerini verimli bir biçimde yönlendirip kanalize etmek için “sosyal karakter” diyebileceğimiz bir çerçeve çizmekle beraber (From 1973: 85) bireylerin kendilerine özgü bilinçleri ya da çeşitli niteliklerinin farklılıklarının, “sosyal karakter” diye adlandırılan ya da toplumsal yapı olarak söylenen çerçeveyi her zaman için zorlayacaktır. Toplumsal gerçekliğin yeterince esnekliğinin olamaması, yani birey için gerekli kamusal alanı istenilen düzeyde genişletememe, ister istemez toplum-birey karşıtlığını oluşturacaktır. Bu karşıtlıklar içinde kişinin kendi toplumuna gösterdiği uyumsuzluk, onu giderek çevresine yabancı konumuna düşürecektir.

Freud’un “dinamik karakter” kavramında gerçekliği ortaya konulan ve bireysel niteliklerin neden olduğu uyumsuzluk, bizlere Albert Camus’un “Yabancı” adlı romanındaki kahraman kişiliğini ve onun yaşadıklarını hatırlatmaktadır. Romanda Meursault bir toplum içerisinde yaşamaktadır. Ancak o bulunduğu toplum

* Konuya ilişkin olarak Erich Fromm “İlk kez Freud tutarlı ve gerçekliği olan bir karakter teorisi üzerinde çalışmıştır”. şeklinde bir yargıda bulunmuş, topluma uyumsuzluk ve yabancılaşma olgusunda bu karakterin “dinamik” çerçevesi detaylarıyla ele alınmaya çalışılmıştır. Bkz. Çağımızın Özgürlük Sorunu Çev. B. Güvenç. Ank. 1973, s. 76 vd.

içerisinde aykırı bir kişilikle karşımıza çıkar. Toplumda geçerli olan dış gerçeklere aldırılmaz ama kendi öz benliği ile o insanlarla tezatlık oluşturur. Meursault dış koşullara bağlı olmaksızın kendi felsefesini yaşantısına uygulamaktadır. Onun için de toplumla çatışmaya girmektedir. Salt kendi düşüncesiyle hareket eder, daha doğrusu hareketsiz kalır. Meursault hep yalnızdır. Toplum ona, o da topluma yabancısıdır.

I. 3.3. Mekanikleşme

Günümüz insanı, sanayi devrimi ile başlayan ve her alana yayılan hızlı bir değişimin toplumsal ve ruhsal düzeyde yarattığı bunalımların ciddi boyutlara ulaşan rahatsızlıklara dönüştüğü bir ortamda yaşamaktadır;

Günümüz modern insanı toplu şizofreni, toplu nevroz yaşıyor. Bu nevrozun ürettiği endişe duygusunu da ilaçlarla, uyuşturucularla, alkolle, TV ile, sahte ilişkilerle uyutmaya ve avunmaya çalışıyor. Daha fazla şeylere sahip olursa endişeden kurtulacağını sanıyor. Ama içindeki boşluğu bir türlü dolduramıyor. Kendini tekrar ederek bu kez farklı sonuç alacağı yanılsamasından bir türlü kurtulamıyor. Modern insan mutsuz, doyumsuz ve korku dolu. Kendine yabancılaşmış, yalnız ve endişe dolu (Gün 1977: 8).

Teknolojik gelişim sağlamış toplumlarda yabancılaşmanın büyük boyutta yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Teknik ilerledikçe insan makinenin kölesi durumuna gelmiş ve mekanikleşmiştir. Böylece hem kendilerine, hem de birbirleriyle olan ilişkilerine yabancılaşmışlardır.

İnsanın yarattığı teknolojik makina o kadar güçlenmeye başlamış ki adeta insanın yerine düşünmeye ve uygulamaya yönelmiştir. İnsan ise bu dev makinanın istekleri doğrultusunda hareket eden ve onun yardımcısı konumundaki bir varlık haline dönüşmüştür. İnsan, bu dönüşüm süreci sonucunda bilincini yitirmeye, robotlaşmaya, makineleşmeye başlamıştır. Adeta kendi yarattığı makinenin kölesi durumuna düşmüştür. Böyle bir ortamda yaşayan insan pasifleşerek kendine bile yabancılaşmıştır ve özgürlüğünü, sağlığını kaybederek bunalım içerisine girmiştir. Bu nedenle çağdaş insan, doğal ve insancıl olandan gittikçe uzaklaştığından umudunu kaybetmekte ve geleceğe karşı kendini güvende hissetmemektedir.

I.3.4. Kendine Yabancılaşma

“Gerçek öz, “titreşen bir iç yaşam” sağlar; ister sevinç, özlem, sevgi olsun, ister öfke, korku, umutsuzluk olsun duyguların kendiliğindenliğini besler. Ayrıca gerçek öz, kendiliğinden ilgi ve güçlerin kaynağı, “irade yargılarından gelen ilgi ve çabanın kaynağıdır”, arzulama ve irade gücünü kullanma yetkisidir; yayılmak, gelişmek ve kendini gerçekleştirmek isteyen parçamızdır. Gerçek öz, kendi duygu ve düşüncelerimize yönelik “hoşnut kalan ya da karşı çıkan, benimseyen ya da yadsıyan, uğruna ya da karşı çaba gösteren, evet ya da hayır diyen kendiliğindenlik tepkileri üretir. Bütün bunlar, gerçek özümüz güçlü ve aktif olduğu zaman bize kararlar alma ve bu kararların sorumluluğunu üstlenme gücü kazandırdığını gösterir” (Horney 1993: 13-14).

İnsanın kendi özüne yabancılaşması nevrotik bir durum olarak kabul edilebilir. Bellek kaybı, kişiliksizleşme vb. gibi olaylarda olduğu gibi, kimlik duygusunu yitirme söz konusu olabilmektedir.

Kendine yabancılaşma, bireyin kişiliği ve yaşamı üzerinde olumsuz etkiler yapmaktadır. Birey, kendini ifade edebileceği alanları bulamadığı zamanlarda olumsuz etkilenir. Bireyin gerçek bir özgüven geliştirememesi aynı zamanda kendini boşlukta, güçsüz ve yaşamdan yoksun bırakılmış olarak duyumsamasına yol açar. Sürekli stresli ve baskı altındadır. Aktif bir yaşantısı yoktur.

Öze yabancılaşmanın çekirdeğinde, önemli ve belirleyici olmasına karşın kavranması zor bir olgu yatmaktadır. Bu, nevrotik bireyin kendi duygularından, arzularından, inançlarından ve enerjisinden uzaklaşmış olmasıdır. Bu, bireyin kendi yaşamında etkin ve belirleyici güç olma duygusunu yitirmiş olmasıdır. Sonuçta bunlar, kendi içimizdeki en canlı merkeze yönelik bir yabancılaşmayı göstermektedir (Horney 1993:169).

Benliklerini yitiren insanlar, davranışlarıyla bir denge yakalayamadıklarından her zaman yalnızdırlar. Bu yalnızlık aynı zamanda içlerinde bir korku duygusunu da taşımaktadır. “Benlik bilincini yitirmek tek başına olmanın getirdiği temel kaygıdır. İnsanlar yanlarında hiç kimse ve hiç birşey bulunmaksızın uzun süre tek başlarına kalma fikrine yoğunlaştıklarında, ne olacağı belirsiz bir sona yaklaştıklarını hissederler” (May 1997: 33).

I.4. YALNIZLIK VE YARATICILIK

İnsan, çevresiyle uyumunun bozulduğu zamanlarda yalnızlıkla kuşatılır. Buna karşın, kişinin kendi istemiyle yalnızlığı seçmesi, geçici bir süre de olsa diğer insanlardan kendini izole etmesi çoğu zaman yapıcı ve yaratıcı sonuçlar doğurabilir. Bu tür bir yalnızlık sürecini yaşayan birçok başarılı insan vardır. Zaten yaratıcı kişiliğe sahip kişilerde, genellikle bu tür bir yalnızlık sürecini yaşamak, bir gereksinim olarak görülür. Yaratıcı insanlar buluşlarını ya da yapıtlarını ancak böylesi yapıcı bir yalnızlık sürecinde ortaya çıkarabilirler.

Blanchot, yalnızlığa ilişkin bir açıklamasında iki tanıdığı arasındaki diyaloga yer vermiş, kahramanlarından birisi diğerine: “Haftalardan beri, kısaca iki kez söze katılma dışında, bir tek sözcük etmedim; yalnızlığım sonunda bitiyor ve ben meyvenin içindeki çekirdek gibi işimin içindeyim.” demektedir. Burada sözü edilen tam anlamıyla yalnızlık olmaktan çok içe dalıştır (Blanchot 1993:17).

Yalnız kalmak hoş olmayan bir durum olarak kabul edildiğinden birçok insan böylesi bir durumla karşılaşmaktan korku duyar. Oysa yaratıcı insan gerektiğinde yalnız kalabilmekten korkmayan insandır. Yaratıcı insan ancak yalnız kalabildiği zaman üretici olabilir; içsel dünyasının derinliklerine inip düş gücünü kullanarak bunları yapıtlarına yansıtır. Bu yansıma görsel sanatlar, müzik, edebiyat ya da bilimsel, teknolojik buluşlar olarak diğer insanlara ulaşır. Bu üretim sürecinde yaratıcı insan çalışmalarına kendisini öyle verir ki, yalnızlık duygusu hissetmez. Bu yalnızlık, çalışmalarını gerçekleştirebilmek için ona gerekli bir ortamdır.

Yaratıcı kişi, yaşamı yoğunluğuna yaşar ve belli bir birikimi içinde taşır. Yalnızlık içerisinde birikimi ve coşkuları olan sanatçı tipinin algıları, ilgileri, yetenekleri ve sezgileri gibi düş güçleri de daha yoğundur, daha şiddetlidir. Bu nedenle sıradan bir yansıtma, onun içtepelerinden, dürtülerinden, itilerinden kurtulmasına yetmez ve yaratıcı olur; sanat eseri yaratır (Erinç 1998:93).

Bu yaratma sürecinde sanatçının, kendi kendisiyle başbaşa kalması gerekmektedir. Tam da bu noktada sanatçı, kendi kişiliğini kendi içinde bulmanın çabasıyla karşılaşacaktır. Rollo May'ın ifadesiyle “yaratıcılık, bilinci yoğunlaşmış insanın kendi dünyasıyla karşılaşmasıdır” (May 1994: 74).

Kişi ile benliğinin bulunduğu noktada, yaratma süreci başlar. İç ve dış dünya karşılaştırılarak ortaya çıkan sonuçlara sanatçı tepkisini, yapıtıyla ortaya koyar ve bu yapıt onun dili yerine geçer. Kişinin kendi benliği etrafında ördüğü yapı, onu dış dünya ile ilişkiye geçtiği anda, anlık zayıflıklara götürmesi de mümkündür. İşte kişinin kendi içe dönüklüğünü yaşadığı bir anda, çevresiyle karşılaşmasının verdiği zayıflığa ilişkin olarak Kafka, kendisi ile yapılan konuşmalardan birinde şöyle der: “Gerçekte ozan, toplumun orta kişisinden daha küçük, daha zayıftır. Bu yüzden yersel varlığın yükünü, öbür insanlardan daha yoğun, daha güçlü duyar. Türküsü, ozanın kendisi için çığıktır ancak, sanat, sanatçı için acı çekmedir ancak; yeni acılar için rahatlamasını sağlar. Sanatçı dev değildir; varlığının kafesi içinde, oldukça parlak tüylü bir kuştur ancak” (Janouch 1966: 14).

Diğer taraftan, yaşamdan edinimler ve etkilenimler insan bilincinin geliştirdiği gibi, bilinçaltında da bir birikim sağlar. Bu birikim belli bir noktaya vardığında insanı rahatsız eder ve bir boşalım ihtiyacı gerektirir. İnsanlarda düş görme böylesi bir rahatlama sonucudur. Yani nasıl bilinçdışının yoğunlaşan baskısıyla bilinçaltının birikimi düşe dönüşüyor ve kişiyi bir rahatlama sevk ediyorsa sanatçı kişide de resim yapmak böyle bir kurtuluşa yol açıyor.

Sanatçı, baskı altında tuttuğu dürtülerini, itilerini düşgücü ile, imleme ile doyuma ulaştırmaya çalışır ve bunun için de, öğrendiği teknik beceri yoluyla, bu imlerini, bu düşlerini aktarır ve böylece o gizledikleri (bilinçli ya da bilinçsiz olarak gizledikleri) hem yüceltilmiş olur, hem de biçim değiştirmiş, doyuma ulaşmış olur (Erinç 1998: 92).

Genel olarak bir yapıtın oluşmasında birikimlerin, gerilimlerin, bastırılmış duygu ve düşüncelerin boşalması vardır. “Sanat ürününün kökeninde, çocukluk ve gençlik dönemindeki çatışma ve çelişkilerin yarattığı tedirginlik yatar. Bu tedirginliğe çözüm arama, boşalmaya biçim ve düzen verme gücü ve çabası bir sanat yapıtını oluşturur, yapıtın sanat ölçütleri içindeki yeri ona değer kazandırır. Sanatçının duygu ve düşüncelerinin paylaşılmasına da olanak verir ona saygınlık sağlar. Bu saygınlığın verdiği beğeni ve güven yeni atılımlar ve aşamalar için güç kaynağı olur” (Erinç 1998: 93). Bir anlamda sanatçı için üretmek, birşeyler ortaya koyabilme ve bunu paylaşmaktır. Bu durum, kendi benliğini oluşturmada önemli rol oynamaktadır. Öyleyse kendini gerçekleştirme de sanatın da payı vardır. Maslow, kendini gerçekleştiren kişilerin ortak özelliklerinden bazılarını şöyle sıralar: “Gerçeği doğru

algılama, özgür ve demokratik olma, esprili olma ve nihayet yaratıcılık” (Erinç 1998: 22). İçsel ve dışsal tüm yaşantıların varlığı etkilemesi, bunun da sanat yoluyla ortaya konulması, dolayısıyla hem yaşamı anlamlı kılmakta, hem de kişilik oluşumunda katkı sağlamaktadır. Sanatçı, kişiliği ve sanat eseri ilişkisi süresinde yaşamın anlamlı kılınması bağlamında şunu belirtmek gerekir ki, varlığımızı, tartışmasız pekçok şey etkileyebilir. Bu etkilerin pek çoğu da gelecek yaşamın tümünü kapsayacak ölçüde kalıcı olabilir. Özellikle hem kişiliğin kurgulanışında, hem de ruh sağlığının istenilen çerçevede oluşmasında sanatın rolü, diğer işlevlere oranla hem daha fazla, hem de daha etkinmiş gibi görünmektedir.

Ancak, sanatçının kendi benliğini oluştururken üretken olması için gerekli ortamında sağlanması da şarttır. Oluşturulan sanat eserinin daha yetkin olması ise bu ortamın yakalanması ile ilişkili gözükmektedir.

Bazen de kendi dünyalarında sürekli yalnız olan sanatçıların, yaşadıkları bu durum onların daha da yaratıcılıklarını geliştirmiştir. Van Gogh'da olduğu gibi.. nevroitik ruh halleri, yalnızlık, hüznün onun yaşamının birer parçası değiller miydi? Her şeye rağmen, yaşam, kendi benliği içinde kendisiyle yüzleşen, çevresiyle bir olduğunda bazen derin bir korku ve yük duyan sanatçının iç titremeleriyle anlam bulabilmektedir. Bu düzlemde yaratıcılık ise zaten anlamlaştırabilmenin bir ifadesidir.

II. BÖLÜM

NESNE

II. 1. TANIM

İnsan bilincinden bağımsız olarak dış dünyada var bulunan bilmenin konusu olan herşey.

II. 2. NESNELER VE GÖRSELLİK

Bulduğumuz dünyada etrafımızdakileri algılarken en büyük etken görme yetimizdir. “Görme, konuşmadan önce gelmiştir. bizi çevreleyen dünyada, kendi yerimiz görerek buluruz. Bu dünyayı sözcüklerle anlatırız ama sözcükler dünyayla çevrelenmiş olmamızı hiç bir zaman değiştiremez. Her akşam güneşin batışını görürüz, dünyanın güneşe arkasını dönmekte olduğunu biliriz. Ne var ki bu bilgi, bu açıklama gördüklerimize uymaz hiçbir zaman” (Berger 1995: 7). Bir anlamda görmek, insanın diğer pek çok canlıyla paylaştığı; biyolojik (görme) yetileriyle doğal olarak elde ettiği şeydir. Berger’in “konuşmadan önce gelmiştir” derken, işaret ettiği de budur. İnsansal bir konumda yapılacak olan ise, anlamak ve yorumlamaktır. Bunun yapılmasını gerekli kılan bir başka eylem vardır ki, bu “bakmak” olacaktır.

Bakmak bir seçme edimidir. Bu edimin sonucu olarak gördüğümüz nesne her zaman elimizle dokunacağımız bir nesne

anlamında olmasa da ulaşabileceğimiz bir alana getirilmiş olur. İnsanın bir şeye dokunması demek, kendisini o şeyle ilişkili bir duruma sokması demektir. Tek bir nesneyle değil, nesnelere aramızdaki ilişkilere bakarız her zaman Görüşümüz, sürekli olarak canlıdır, hareketlidir; herşeyi çevresindeki bir çember içinde tutar; bulunduğumuz durumda bizim için orada var olabilecek herşeyi gösterir bize (Berger 1995: 8-9).

Nesneleri direk görmenin, yani gözlerimizin işlevsel olarak görevini yerine getirmesinin dışında, bir de duygu, düşünce bağlamında dış dünyayı görürüz. Görme, insanın dünya ile kurduğu ilişkiye göre farklılık gösterir. İnsan, dünyayı ona karşı aldığı tutuma uygun olarak görür; “Düşündüklerimiz ya da inandıklarımız nesnelere görüşümüzü etkiler” (Berger 1995: 8).

İnsanın dünyaya bakış açısıyla birlikte, kişilik yapısı, içerisinde bulunduğu psikolojik durum dış dünyayı algılamada rol oynar. Bu etmenler sayesinde insanlar, nesnelere farklı yaklaşımlarda bulunabilirler. Bu noktada artık nesneyle insan arasında görmeden öte bir bağ oluşur. Bu çalışmada da yalnızlık psikolojisinin insanda yarattığı etkilenimle nesnelere yaklaşılmıştır.

Günlük yaşantımızda çevremizde birçok nesne görürüz. Bu nesnelere aramızdaki ilişki bazen onların işlevselliğinden ve bizim onlara gereksinimimizden dolayı vardır. Ama insan sadece yararlandığı nesnelere ilişki içerisine girmez. Gördüğü nesnelere farklı gözle de bakabilir. Estetik algı insana nesnelere gerçek anlamda (gerçek kimliğiyle) görünmesinin dışında bir bakışı sağlar. O zaman nesne o

insan için herhangi bir nesne olmaktan çıkmıştır. Böylelikle ‘bakışımız; nesnelere görünümü, bizi her zaman aynı etkiyle etkilemiyor’ diyebiliriz.

Sanat yoluyla da dış dünyaya bağımlılığımız, kendimize özgü duyularımızla nesnelere yaklaşımımız daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır.

Yaşama bakış açımız, dış dünyadaki nesnelere estetik bir algıyla kavrayışımız, yaşantıyı canlandırarak daha çekici hale getirebilir. Görüşümüzü estetik bir algıya çevirebiliriz. Bu algılamada duyulan estetik haz ise, görme ile başlayan, özne ve nesne arasındaki duyulur ilişkinin bir ürünü olarak ortaya çıkar.

II.2.1. Nesne, Sanat Yapıtı ve Anlamı

Evrendeki her şeyin bir anlamı olduğunu biliyoruz. Bu anlamları nesnelere verirken onlarla aramızda psikolojik bir bağ oluşturuyoruz.

Sanatçı, sanat yapıtını oluştururken mutlaka dış dünyadan etkilenimlerini yansıtır. Doğada bulunan herhangi bir nesne, sanatçının ona yüklediği değerle bir sanat nesnesi konumuna gelebilir. Diğer insanlardan sezgisel gücü, duygulanımları daha fazla olan sanatçı kişi, dünyada var olan her şeyden etkilenebilir, dolayısıyla dünyadaki var olan her şey de sanat nesnesi olabilir. Bu etkilenim sonucunda nesnelere bazen genel anlamlarından sıyrılarak sanat alanında farklı anlamlara bürünüp, sanatın nesnesi olarak bir araç konumuna gelebilirler. Yani sanatçının sanat eserini

oluştururken onları sanat nesnesi olarak seçmesi sonucu, sanatın gerçekleşmesinde bir araç konumunda bulunurlar.

“Dünya sanatçının tek ve sonsuz laboratuvarıdır.” (Timuçin 1993: 161). Sanat yapıtının yaratımında, nesne olarak mutlaka gerçek dünya; doğa, toplum ve insan vardır. Sanatçı, bunlarla kendisi arasındaki bağı irdelemeye çalışır. Sanatçının dış dünya ile kendi içsel yaşamının sentezi sonucu meydana gelen sanat eseri, artık başlı başına anlamı olan yeni bir nesne, “sanat nesnesi” halindedir.

Günlük duyu yaşantısı algılamadan kalan sonsuz olanaklara gebedir. Sanatçının yapıtında bu olanaklar gerçeklik durumuna gelirler, ortaya çıkarılırlar ve belli bir biçim kazanırlar. Nesnelerin görünümünün, kavranılmayan bölümlerinin bu açık kılınması işi sanatın en büyük ayrıcalıklarından ve büyüğü yanlarından biridir (Cassirer 1997: 174).

Sanatçı bir nesnede duyumsadığı tadı; derin etkilenimini sanat yapıtına dönüştürerek sanat yoluyla izleyenleri de etkiler. Böylelikle etkilenim kitlesi büyümüş olur. Yani bu olayda,

sanatçı + nesneden etkilenim → sanat yapıtı → izleyici

vardır.

Sanat nesnesini özgün bir şekilde oluşturan sanatçıdır. Sanatçının nesnel ya da düşünsel olarak esinlendiği herhangi birşey, bir yapıt (sanat nesnesi) haline dönüşür ve bu da izleyiciye yeni bir boyut, yeni bir kavrama durumunu yaratır.

İzleyici bir sanat yapıtını (resim) incelerken, onun öncelikle sanatçı tarafından var edilen bir varlık olarak bakışı ve dokunuşu fiziksel anlamda somut varlığını algılar. Resime baktığında ise ondan bir anlam çıkarmaya çalışır. Yani sanat yapıtının bir real varlığı ile bir de anlam tabakasından oluştuğunu görürüz.

Örneğin bir heykel ya da yapı olsun bir taş kütlesi, bir senfoni, bir takım sesler, bir roman kelimeler olarak karşımıza çıkar. Ama bir heykel veya yapı sadece bir taş kütlesi değildir; bir senfoni sadece seslerden, bir roman sadece kelimelerden ibaret değildir. Bir tablo sadece tuval üzerinde boyaların oluşturduğu bir varlık değildir (Tunalı 1984: 58). Sanat nesnesi, bir yandan maddeye dayanırken öte yandan da irreal bir varlığa yani bir anlam varlığına dayanır (Tunalı 1984: 61).

Sanat yapıtının varlığı birşeyleri ifade etmesi ile anlamlı kılınır. Şöyle ki: “Her sanat yapıtının birşeyler ifade etmesi gerekir. Bu en başta yapıtın içeriğini oluşturan tek tek nesnelerin ortaya koyduklarının ötesine geçmesi gerektiği anlamına gelmektedir” (Genç-Sipahioğlu: 124).

II. 3. NESNELERİN ANLAMLANDIRILMASI

İnsan diğer varlıklardan farklı olarak çevresindekileri algılama ve onları anlamlandırma özelliğine sahip bir yaratıktır. Yaşam içerisinde yer alan herşeyin anlamlı olarak ifadelendirilmesi tamamen insan psikolojisinin bir sonucudur.

Doğa kendi başına hiçbir anlam ortaya koymaz. Onun anlamı bizimle ya da bizden ötürü vardır. Güzeli güzel kılan bakışımızdır,

bakışımız doğaya belirleyici bir bakışla yönelerek gerçek anlamını yaratır (Timuçin 1993: 146).

Bizimle birlikte çevremizde birçok nesne mevcuttur. Eğer onları sadece bakışımızla algılayıp onunla yetinseydik tüm nesnelere sadece birer varlık olmaktan ileri gidemezlerdi. Ancak biz de yaşantımızı sürdürebilmek için nesnelere sadece birer varlık olarak kabul edemezdik. Çünkü yaşantımızda nesnelere ve biz bir bütünlük oluşturmaktayız. Nesneye, bizim için varolma nedenine bağlı olarak anlamlar katarız. Bazen nesne, işlevselliğinden dolayı, bazen de duyularımızı devindirmesinden dolayı anlamlar alır. “Nesne, görülmeyi bekleyen şeydir, düşünen özneye göre düşünülen şeydir. Nesneyi “birşeye yarayan birşey” diye tanımlarız. Buna göre nesne, ilk bakışta bir kullanım erekliliğinde, bir işlev olarak adlandırılan şeyin içinde tümüyle yutulup gitmiş gibidir. Dolayısıyla da bizim kendiliğinden hissettiğimizi, nesnenin bir çeşit geçişliliği söz konusu olur: Nesne, insanın dünyayı etkilemesine, dünyayı değiştirmesine, dünyada etkin bir biçimde var olmasına yarar; nesne eylem ile insan arasında bir tür aracıdır” (Barthes 1997: 168-169).

İnsan yaşantısında nesne çok yer kaplar. Anlamı olmayan hiçbir nesne yok gibidir. Hiçbir işe yaramayan nesnelere bile anlam yüklenebilir. Nesnelere var oluş nedenleri ya da görünüşleri insanlarda yarattıkları psikolojik etkiyle anlamlar kazanır.

Bir telefonda daha işlevsel bir nesne düşünülebilir mi? Ne var ki, telefonun görünümünün her zaman işlevinden bağımsız bir anlamı vardır. beyaz bir telefon, lüksle ya da kadınlıkla, dişilikle ilgili belli bir

döneme ilişkin düşünceyi aktaran modası geçmiş telefonlar vardır. Kısacası telefonun kendisi de gösterge-nesnelere oluşan bir dizgeye bağlı olmaya elverişlidir. Aynı biçimde bir dolmakalem kaçınılmaz olarak belli bir zenginlik, sadelik, ciddilik, fantezi vb. anlamını sergiler; yemek yediğimiz tabakların her zaman için bir anlamı vardır ve anlam taşımadıkları, anlam taşıyamıyormuş gibi göründükleri zaman da kesinlikle hiç bir anlam taşıyama anlamını taşırlar. Dolayısıyla anlamdan kurtulan hiç bir nesne yoktur (Barthes 1997: 170).

II.3.1. Nesne ve İmgesi

İmge için, nesnel dünyadan edindiğimiz bilgilerin ve duyuların bilincimizde yeniden canlanması diyebiliriz.

İçerisinde yaşadığımız dünya gözlerimiz önünde sadece bir maddi varlık değildir. Bir insan için çevresindeki en sıradan bir nesne bile onun öz varlığının ötesinde bir anlam taşıyabilir. Mehmet Ergüven (1995: 27) şöyle söylemektedir: “Hiçbir nesne, salt yaşantı içeriğiyle kendisini teslim etmez bize...her anlamın bir başka anlamda karşılığının bulunması gibi, gördüğüm her nesnenin de imgelem dağarımında depolanmış bir başka karşılığı vardır esasen; bu nedenle hiçbir nesneyi çırılçıplak göremem ben; şu veya bu ölçüde hep birşeyler eklenmiştir ona. Bu yüzden, nesne değişirse bile- bu mümkün mü? - bir gördüğüm ötekini tutmaz hiç; hele fark kişilerin aynı nesnede aynı şeyi görmeleri düpedüz bir ütopyadır!”.

İmgesel düşünce, insanın kendi coşkusal tepkilerinin bilincine varmasıyla ve bunun önemini kavrayabilmesiyle ortaya çıkar. Sanatsal etkinlikte de bu önemli rol

oyunlar. Bir sanatçı, nesnelere dünyasında edindiği bilgileri ve duyularını, kendi coşkusal tepkileri ile imgeleminde canlandırır ve onları sanat yapıtında kendine özgü biçimlerle ortaya koyar. Sanatçı için geçerli olan nesnenin kendisi değil onun imgesidir. İmge, gerçekliğin bir uzantısı bir yansımasıdır. Örneğin bir ressam dış dünyada gördüklerini kendi yorumuyla tuvali üzerine yaptığı imlerle yeniden canlandırır. Bunu oluştururken, sadece kendine özgü algılanımları, duyularını; kendi içselliğiyle görüngü dünyasını bütünleştirerek özgün bir yapıt ortaya koyar.

“Yapıt ne denli imgelem yüklü olursa biz de sanatçının görünenleri algılayışına o denli derinden katılırız” (Timuçin 1993: 11). Sanatçı dünyayı algılama biçiminden yola çıkarak, yaşamdan edinimlerini düşünsel boyutta ele alarak bunu sanat yapıtı aracılığıyla dışsallaştırır ve diğer insanlara bunun sunumunu yapar. Bununla da diğer insanları kendi dünyasına tanık yapmış olur.

Sanatçıların içsel dünyasını yansıttığı sanat yapıtlarıyla onların dünyayı algılayış biçimlerini ortaya çıkarabiliriz. Örneğin: “Gerçeküstücü ressam Magritte, nesnelere tuhaf görünümlerini görünmediği gibi sergilemektedir. Bu görüntüler, düşlerin yorumundan geçmektedir; ancak bu yorumlama psikanalitik yorumların gerçekliğinden çok “dünyanın canlı gerçeklerinin” zengin kaynağını sunmaktadır. Bu bakımdan, eşyaları gördükleri gibi değil olmadıkları ve olmak istediği gibi göstermeye çalışmıştır” (Akay 1998: 9).

Nesnelerle ilgi içerisinde girme, imgelem dünyasında onları yeniden biçimlendirme olgusu, dünyayı kendimize özgü algılayışımız çerçevesinde daha anlaşılır kılma etkinliğidir diyebiliriz.

II.4. ÖZNE-NESNE İLİŞKİSİ

“İnsan, en genel anlamda doğadaki varlıktır. Nesne olarak doğanın, Özne olarak da kendinin bilincindedir” (Hançerlioğlu 1985: 247). İnsan bilincinden bağımsız olarak dış dünyada var bulunan nesne, aynı zamanda özne konumundaki insanın bilme konusudur. İnsan, herhangi bir var-olanı algılayabilir ve kavrayabilir. Böyle bir algılama sonucunda nesne, insan bilinci için bir obje olmuş olur. Böyle bir ilişkiyle özne olan insan ve nesne olan doğa birbiriyle sıkı ilişki içerisinde. Ben ve ben olmayan özne ve nesne, mutlakta bir ve aynıdır. Aralarında “önceden kurulmuş bir uyum vardır” (Soykan 1995: 134). Her ikisi bir bütündür ve aralarındaki ilişki karşılıklı etki ilişkisidir. İnsan nesnenin bilgisini edinerek nesneyi değiştirir ve bu süreçte kendisini de değiştirir.

Doğamızda var bulunan duyumsallık biz insanları dış dünyaya bağlar; Dış dünyayla aramızdaki etkileşim duyumsallık yoluyla gerçekleşir. Günlük yaşantımızda çevremizde bulunan nesnelere ilgi içine gireriz. Bazen bu ilgi özel türden bir duygu ilgisi niteliği taşır. Böyle bir duygu ilgisi içinde nesnelere aramızda duygusallığa dayalı bir bağ oluşur. Nesnelere aramızda bir duygu birliği oluşturarak, yani nesnelere duygusallık yükleyerek onlara anlamlar kazandırırız. Bunun sonunda nesnelere tıpkı bizim gibi duygusal bir canlılık kazanırlar.

Duyulur olarak algılanan obje, ancak kavrayıcı etkinlik tarafından kavranırsa, ona tinsel-duygusal nitelik katılır ve o obje bir canlılık ve bir yaşam elde eder, Lipps şöyle der: “Obje’de duyduğum şey, genel olarak söylenirse, yaşamdır. Ve yaşam kuvvettir, içten bir çalışmadır, çabalamadır ve bir şey ortaya koymaktır. Yaşam bir sözle, etkinliktir” (Tunalı 1989: 42).

Yaşamımızda iç dünyamızla, dış dünyayı birbirinden koparamayız; içsellik dışsallığın, dışsallık da içselliğin bir görünümü gibidir. Nesnelere kurduğumuz bağda da dış dünyada gördüğümüz, yaşantımızı birlikte sürdürdüğümüz nesnelere içselliğimizi bütünleştiririz. Bazen bizim ruhsal yaşamımıza ait nitelikleri gördüklerimiz karşısında onlara yükleriz.

Sözgeleşi, dalgalı bir denize bakıp ‘azgın coşkun deniz’; yalçın kayalı dağ doruklarına bakıp, ‘mağrur dağ başları’ deriz, yine bu ilgi içinde ‘şirin bir evden’, ‘albenisi olan’ bir arabadan söz açarız. Nesnelere yüklemiş olduğumuz bu nitelikler azgınlık, coşkunluk, şirinlik, albenisi olmak vb. bütün bunlar bize ait, bizim ruhsal yaşamımıza ait niteliklerdir. Deniz ne azgındır ne coşkundur. Azgınlık ve coşkunluk bizim ruhsal yaşantımıza aittir. Ama biz kendi ruhsal yaşamımızda, kendi duygularımızda bulduğumuz bu niteliği dalgalı bir denize yükleriz. Bu örneklere bakılırsa biz kendi ruhsal-duygusal yaşamımızda bizim dışımızda bulunan bu nesnelere arasında içten bir ilgi kuruyor ve kendi duygularımızda bulduğumuz coşkunluk şirinlik, mağrurluk gibi nitelikleri nesnelere aktarıyor ve sonra sanki bu nesnelere bu niteliklere sahip imişler gibi onları bize ait bu nitelikler içinde kavırıyoruz, onları bize ait bu nitelikleriyle yaşıyoruz. Böyle bir yaşama, nesnelere duygusallık içinde kavrama, nesnelere duygusallık içinde içten yaşama ‘özdeşleşim’ olayını dile getirir. Özdeşleşim

olayında biz, nesnelere içinden kavrar ve yaşarız. Ama, nesnelere kavradığımız ve yaşadığımız şey, nesnenin kendisi değil, nesneye yüklediğimiz kendi duygularımızdır. Bu şunu gösteriyor ki, biz nesnelere aramızda bir özdeşlik ilgisi kuruyor, kendimize ait duyguları nesnelere yükleyerek sanki onlarla özdeşleşiyoruz (Tunalı 1989: 41).

Bazen değişik etmenler sonucu bulunduğumuz durumdan (psikolojik olarak) etkilenerek yakınımızdaki nesnelere daha bir yaklaşır bazen de içselliğimizle onları bütünleştirir, anlamlar katarız. Yalnız bir insanın tuttuğu günlük onun yalnızlığını paylaştığı bir arkadaş, bir sırdaş işlevini görebilir. Bazen de nesnelere bulunduğumuz duygularımızdan dolayı gerçek kimliğinden sıyrılarak farklı kavramlar yüklenilmesiyle çağrışımlarda bulunabilir. Örneğin boş bir sandalye görüntüsü bir yalnızlık duygusu uyandırabilir. Bu durumda sandalye artık gerçek işlevselliğinden çıkarak yalnızlık kavramıyla bütünleşebilir. Örneğin Van Gogh'un yaptığı sandalye resimleri izleyen için, Van Gogh'un yalnızlığını duyumsatabilir. Nesnelere aramızda özel bağlar oluşturularak onlara farklı anlamlar yüklenebilir.

III. BÖLÜM

YALNIZLIK TEMASI ÜZERİNE ANLAMLANDIRILMIŞ NESNELERİN RESİMSEL OLARAK ELE ALINIŞ SÜREÇLERİ

III.1. Kolajlar

Tez için seçilen konuyla ilgili olduğundan önceden yapılmış çalışmaların çekilen fotoğraflarından elde edilen fotokopiler, yeni çalışmalarda kolaj olarak kullanılmıştır.

Kolajlara dönüştürülen eski çalışmalar yeni çalışmalar için kaynak oluşturmuşlardır. Bu kolajlarda iç mekandaki figürün farklı kompozisyonlarla gösterildiği psikik dünyası, monoton yaşantısı işlenmiştir. Kolajlarda kullanılan figür, suskun, durağan, sürekli aynı mekanda diğer nesnelere birlikte ele alınmıştır. Dış dünyadan kendini soyutlamış bu kapalı mekanda sürekli yalnızdır. Burada psikolojik bir varlık olarak düşünülen insan, bu yalnızlığını paylaştığı nesnelere etkileşim içerisinde. Sonunda kendisinin de nesneleştiği bu kapalı mekandaki etkileşim yeni çalışmaların oluşumuna itki sağlamıştır. Yalnızlığın paylaşıldığı nesnelere çalışmalarda kolajlardan çıkarılarak tek tek ele alınmış, bu paylaşımdan dolayı onlara anlamlar katılmıştır.

Yapılan çalışmaların çoğunda dizin halinde görülen iç mekandaki figür ve nesnelere resimlendiği fotokopi kolajların yanısıra, bazı çalışmalarda nesne olarak seçilen tek sandalye fotoğrafı ve bundan elde edilen fotokopi kolajlar, üzerinde notlar

yazılı defter yaprakları, yine bir çalışmada kullanılan yansıtma özelliği olan parlak kağıt kolajlar kullanılmıştır.

Kolajlar, tual yüzeyine yapıştırılmak suretiyle oluşturulmuşlardır. Küçük birimler halindeki fotokopi kolajlar üzerine yer yer pastel boya ve inceltilmiş yağlıboya ile müdahale edilmiştir. Fotoğraf kolajlarda ise, fotoğrafın parlaklığının giderilmesi ve rengin şiddetli etkisini kırmak için üzerine glaze geçilmiştir. Yer yer fotokopi kolajlarda, fotokopinin sağladığı grenli doku görüntüsünden yararlanılmıştır.

III.2. Kompozisyon

Çalışmalardaki kompozisyon arayışları eskizler sonucu konuya bağlantılı olarak oluşturulmaya çalışılmıştır. Parçalı bir kompozisyon anlayışının tercih edildiği resim yüzeylerinde açık-koyu, organik-geometrik, boş-dolu, yatay-dikey vb. resimsel elemanlarla zıtlıklar sağlanmıştır.

Tual düzlemi temelde büyük, küçük planlara ayrılmıştır. Tual yüzeyinde büyük boşluklar bırakılarak yalnızlık duygusunu hissettirmek ve seçilen 'anlamlandırılmış' nesnelerin kompozisyonda daha etkin olarak gösterilmesi amaçlanmıştır. Büyük boşlukların yanısıra fotokopi kolajlardan elde edilen küçük dizgesel birimler geometrik planlar oluşturmuştur. Bununla birlikte, büyük boşluklar içerisinde organik tek biçimler (nesne) yer almıştır.

Kompozisyonlar oluşturulurken küçük birimleri oluşturan fotokopi kolajlar sistematik olarak dizilmiş, sadece bir çalışmada (Resim no 6) dağınık yapıştırma yolu seçilmiştir. Genellikle bu küçük planları oluşturan kolajlar tualin sol kenarına bir ya da birkaç dikey şerit halinde veya yatay dizilişler biçiminde yapıştırılarak kompozisyonlarda yer almışlardır. Bunların bir araya gelmesi yeni planları oluşturmuştur.

Resimlerin çoğunda, kolajlardan geriye bırakılan geniş boşluklar içerisinde, kolajlarda görülen nesnelere bir tanesi dışarıya çıkarılıp resmedilerek, araştırma sürecinde vurgulanan anlamlandırılmış nesne bağlamına gönderme yapılmıştır.

Bazı resimlerde tual düzlemi iki parçaya ayrılmıştır. Bu parçalar dar ve geniş olarak oluşturulmuştur. Kompozisyonlarda üst kısımdaki planlar daha dar alt kısımdakiler ise daha geniş yer almışlardır. Geniş yer alan planlar, büyük boşluklar meydana getirmişlerdir. Resim yüzeyinde bu büyük boşluklar düz tek bir plan olarak görülürken, küçük geometrik birimler, açık-orta-koyu değerlerden oluşan lekesele hareketli, kıpırtılı bir görüntü sağlamıştır.

Çalışmaların çoğunda boşluk doluluğa egemen olmasına karşın sadece bir resimde doluluk boşluğa egemendir. Geometrik planlardan oluşan bu resimdeki dizgesel yapı bütün yüzeyi kaplamaktadır (Resim 4).

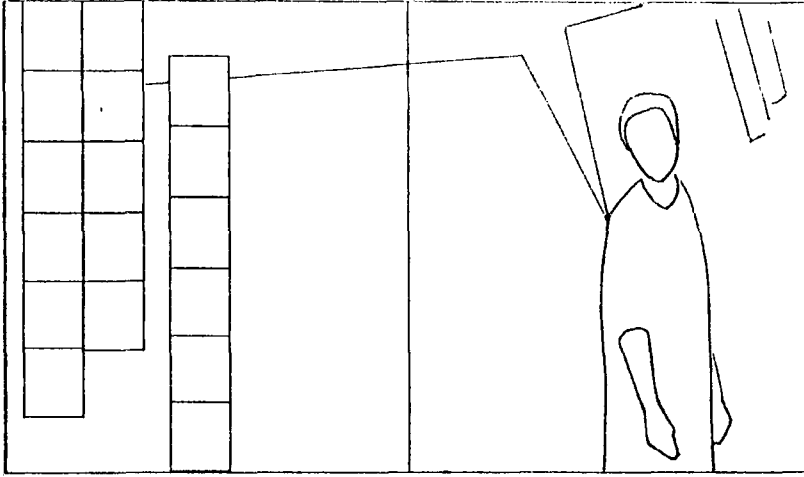
Çalışmalarda kompozisyonlar geometrik ve organik biçimlerin biraraya gelmesiyle oluşturulmuştur. Tual yüzeyinin büyük küçük planlara ayrılması ve

dizgesel birimlerin herbiri ile bunların biraraya gelmesiyle oluşan planlar geometrik biçimleri meydana getirirken, dizgesel birimler içerisinde görülen iç mekanda insan figürü ve diğer nesnelere ile büyük boşluklar içerisinde yer alan tek nesne görüntüleri organik biçimleri oluşturmuştur.

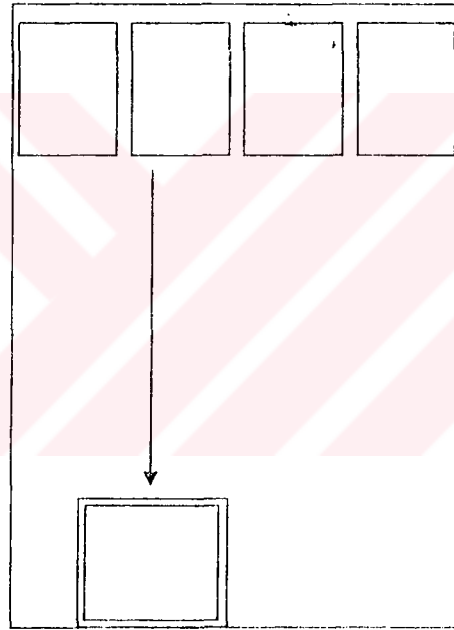
Çalışmalarda, yatay ve dikey kompozisyon anlayışı etkin bir kurgu olarak öne çıkmaktadır. Genellikle küçük dizgesel birimlerin tual düzlemine dikey olarak dizilmesine karşın zemin yatay şekilde iki parçaya bölünerek biçim kontrastlığı yaratılmıştır. Bazen dizgesel birimlerin dikeyliğini boşluklar içerisinde yer alan nesnelerin görüntüleri desteklemiştir.

Resim 9 ve 10'da ise küçük geometrik planların yanyana yatay şekilde dizilmesiyle, zemin de yatay olarak parçalara bölünmüş ve biçimsel uyum sağlanmıştır.

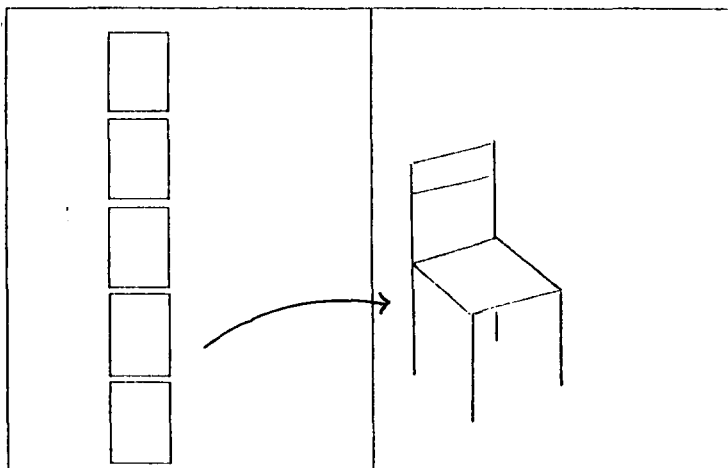
Çalışmalarda Kullanılan Kompozisyon Şemaları

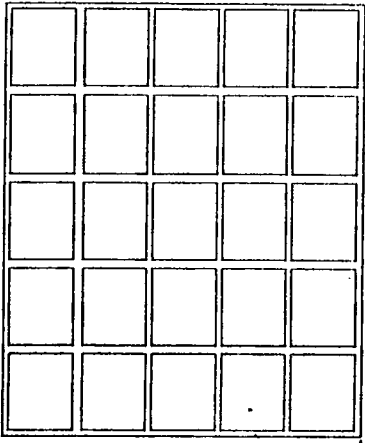
Resim 1

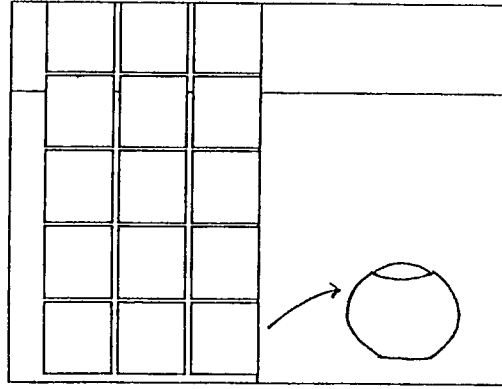
Resim 2

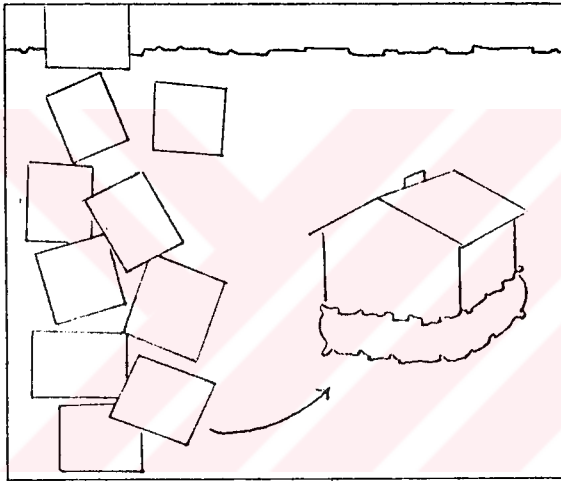
Resim 3

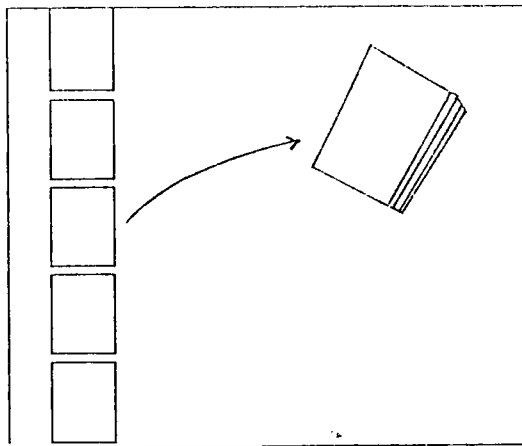
Resim 4

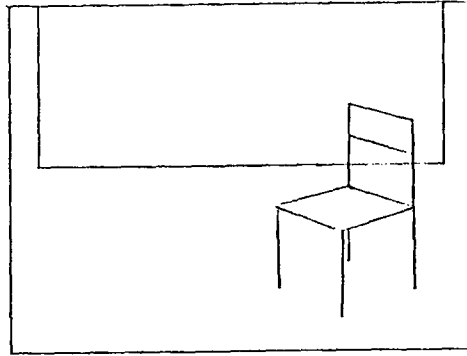
Resim 5

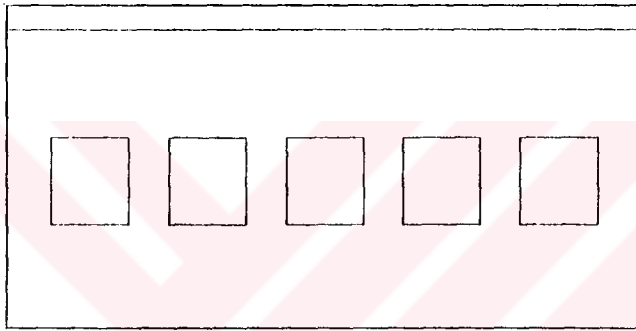
Resim 6

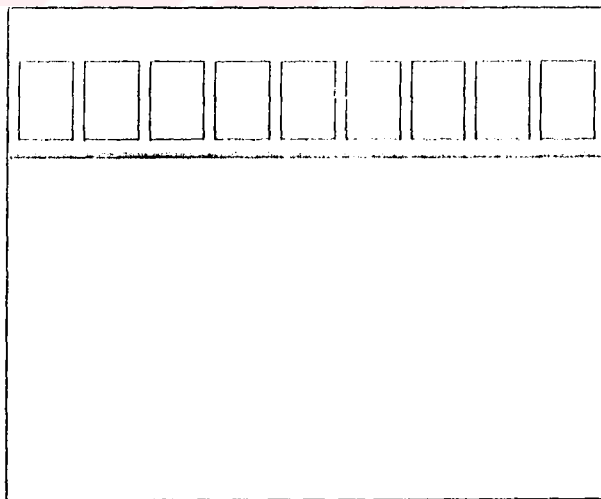
Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

III.3. Renk

Renk, uzun yıllar resim sanatında ifade aracı olarak kullanılmış ve insanlar üzerinde psikolojik etkiler yaratmıştır.

Çalışmalarda konuyla ilintisi bakımından soğuk renklerden oluşan bir armoni seçilmiş ve renk psikolojik bir öge olarak düşünülmüştür. Bireyin ve nesnenin yalnızlığını yansıtan, bulunulan durumla özdeşlenen renksizlik ya da soğuk renklilik, psikolojik olarak etkilenimi güçlendirme amacını taşımaktadır. “Yalnızlık” denilince düşünülen yaşamdaki yalnızlık, çalışmalarda renklerde sağlanan yalnızlıkla çağrıştırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmaların oluşum sürecinde genellikle eskizler hazırlanarak renk denemeleri yapılmıştır. Resimlerdeki renk zenginliğini, açık-koyu ilişkisi sağlamıştır. Açık-koyu leke düzeni, bütün çalışmaların ortak özelliği olarak düşünülmüştür.

Çalışmaların hemen hepsinde geniş yüzeylerde çoğu kez siyahlar, koyu griler ve kahverengiler kullanılmıştır. Diğer renklerle bu egemen koyuluğun resimsel bir değer olarak ortaya çıkması sağlanmıştır. Ancak bu koyu geniş alanlar da, kendi içerisinde bütünü bozmayacak nüanslarla parçalanmıştır.

Gri mavi ve onun farklılıkları, resimlerde geometrik ve dolu küçük planların hemen hepsinde kullanılmıştır. Bunların koyu büyük planlar üzerinde yer almasıyla, ton anlamında, koyu üzerinde açık ve orta etkisiyle resimde hareketlilik sağlanmıştır.

Birkaç resimde kırmızı, sarı, mavi gibi renkler az olarak kullanılmıştır.

IV. BÖLÜM

NESNELERİN SEÇİMİ

Yalnızlık temasının ele alındığı bu çalışmada nesnelere insan üzerindeki psikolojik etkilerinden yola çıkılarak, bu etkilenim resim yüzeyi üzerinde görselleştirilmeye çalışılmıştır. Resimlerde kullanılan nesnelere sıradan, özellikle de iç mekanda insana en yakın konumda bulunan nesnelere ağırlık verilmiştir.

İnsanın dış dünyadan kendini yalıtarak, sosyal yaşamdan uzaklaşması yalnızlık duygusu yaşamaya yol açabilir. İnsan, diğer insanlardan uzak olsa bile yalnızlığını yaşadığı mekân içerisinde bir takım nesnelere birlikte dir. Bu birliktelik sürecinde nesnelere yakın ilgi içerisinde girerek yalnızlığını onlarla paylaşmaktadır.

Uygulama çalışmalarının kaynağında insanın yalnızlığından yola çıkılmış, daha sonra bu nesnenin yalnızlığına dönüştürülmüştür. Çalışmalarda insan figürü, sandalye, akvaryum, kuş kafesi, sanat yapıtı gibi nesnelere yalnızlık ifadesi ile anlamlandırılarak görselleştirilmeye çalışılmıştır.

IV.1. İnsan Figürü

Önceleri psikolojik bir varlık olarak düşünülen ve çalışmalardaki kolajlarda bu yönüyle ele alınan insan figürü, daha sonra nesne olarak düşünülmüştür. (Resim1)

Kişilik yapısına dayalı nedenler, modern çağın getirdiği sıkıntılar gibi durumlara dayalı bunalımlar ve bunlardan kaçma isteği ile birlikte yaşanan yalnızlık duygusu, kişinin yaşamının çoğunlukla iç mekanlarda geçmesine neden olmuştur. Böylece duygu varlığı olarak bir çok şeye yabancılaşan insan, kendi dünyasıyla başbaşa “duygularını giderek unutan, kendisi ile diyalog kuramayan” (Gençaydın 1988: 59) bir insan tipi haline dönüşmüştür. Çalışmalarda kullanılan kolajlarda, insan figürünün kapalı mekandaki bu psikik dünyası yansıtılmaya çalışılmıştır. Sürekli aynı mekan içerisinde nesnelere birlikte görülen insan figürü durağanlığı nedeniyle diğer nesnelere farksız konuma gelmiştir. Yalnız bir varlık olarak nesneye dönüştürülmüş ve bu boyutta çalışmalarda yer almıştır.

IV.2. Sandalye

Çoğunlukla yorgunluğun giderilmesi, rahatlığın simgesi olarak düşünülen sandalye, bu çalışmalarda yalnızlık duygusunun yansıtıcı olarak düşünülmüştür.

Nesne olarak sandalyenin seçilmesi daha önce de belirtildiği gibi bireyin iç mekandaki yalnızlığından yola çıkılarak, bu mekandaki nesnelere psikolojik bağ kurması dolayısıyla ve bu nesnelere mekanda insanın yakın olan nesnelere olmasından kaynaklanmıştır. Sandalye, hem insana yakın bir nesne olarak yalnızlığın paylaşılmasındaki rolü gereği, hem de onun oturulmayan boş görüntüsü yalnızlık duygusunu çağrıştırmıştır.

Çalışmaların çoğunda yalnızlığın göstergesi olarak seçilen ahşap bir sandalyenin çekilmiş fotoğrafı ve bu fotoğraftan elde edilmiş fotokopiler kullanılmıştır. (Resim 4) Yapılan çalışmalardan birinde ise, Van Gogh'un bir yapıtında resimlediği kendi sandalyesi, yalnızlık duygusunu yoğun olarak hissettirmesinden dolayı yine yalnızlık göstergesi olarak kullanılmıştır. Van Gogh, uzun dönem yaşadığı yalnızlığını yapıtlarına yansıtmıştır. Sözü edilen yapıtı, adeta onun yalnızlığını simgeleyen bir belge niteliği taşımaktadır diyebiliriz. Van Gogh'un bu yapıtımdan etkilenimle onun yalnızlığını duyumsatan sandalyesi çalışmaların birinin oluşumuna esin kaynağı olmuş ve çalışma içerisinde yeniden resimlenmiştir.

IV.3. Defter

Diğer nesnelerin seçiminde olduğu gibi yalnızlık duygusunun yaşandığı süreçte, bu duygunun paylaşımında insanın yakınında olan nesne olarak defter de düşünülmüştür.

Defter ya da günlük diyebileceğimiz, kullanıldığı sürece en çok yalnızlık duygusunun paylaşıldığı, belki de giderildiği, insana en yakın nesne olarak düşünülebilir. Defter, insanın yalnızlığında ona arkadaş olma görevi gören bir nesnedir. Bu nedenle defter, önce insanın yanında yalnızlığını paylaştığı, daha sonra da yalnızlık imgesine dönüşen bir nesne olmasından dolayı seçilmiştir.

IV.4. Akvaryum ve Kuş Kafesi

Doğal olarak insan, yaşantısında diğer insanlarla yakınlık kurarak yaşar. Ama bu yakınlık belli bir sınırsallığı gerektirir. İnsan canlı olarak sadece başka insanların varlığına gereksinim duymaz. Hele de insanlarla iletişim ağının en aza indirildiği dönemlerde ona psikolojik rahatlık sağlayacak başka canlı bir varlığın yakınında bulunmasını isteyebilir. Bu nedenle bazı insanlar evlerinde küçük canlılar besleme eğilimi gösterebilmektedirler. Bu küçük canlıların bulunduğu, onları barındıran nesnelere yalnızlığın paylaşımında rol oynayabilirler. Belki içleri boş da olsalar onlar birer yalnızlık göstergeleridir.

Yalnızlığı paylaşma olarak, yalnızlığı yenme olarak ve başka varlıkların yerini tutma olarak kuş kafesi ve akvaryum, çalışmalar için nesne olarak seçilmişlerdir.

IV.5. Sanat Yapıtı (Van Gogh'a ait)

Çalışmalarda yer alan sanat yapıtları yalnızlık duygusunu derinden ifade ettiğinden, hem de sanatçısının yaşadığı yoğun yalnızlıktan etkilenilerek nesne olarak düşünülmüştür.

Van Gogh, sanatına kişisel yaşantısını, insancılığını, ruhsal bunalımlarını en çok da yalnızlığını yansıtmıştır. Resimlerinde, akıldan çok duygu, yaşanan dram ve yalnızlık ön plandadır. Kendisini etkileyen, yalnızlığını paylaştığı nesnelere defalarca resimlerini yapmış, onlarla yalnızlığını özdeşleştirmiştir. Evindeki kendi

sandalyesini ve bulunduğu kasabadaki buğday tarlasını resimlediği yapıtlarına bakıldığında onun yaşadığı yalnızlık duyumsanabilir.

Yapılan iki çalışmada da Van Gogh'un yaşadığı yalnızlıktan etkilenilmiş ve yaşadığı bu süreçte yaptığı ve bize güçlü bir yalnızlık duygusu hissettiren iki yapıtı (Kendi Sandalyesi-Buğday Tarlası) çalışmalar için (Resim 3 ve 8) nesne olarak seçilmişlerdir. Bu nesnelere birlikte araştırma sürecinde ortaya çıkan anlamlandırılmış nesnelere bu çalışmalarda birlikte yer almışlardır. Böylelikle Van Gogh'un yalnızlığına bir gönderme yapılarak aynı zamanda tarafımdan seçilmiş ve anlamlandırılmış nesnelere ortak bir "yalnızlık" duygusu ifade edilmeye çalışılmıştır.

V. BÖLÜM

RESİMLERLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Resim 1

İki tualin dikey olarak yanyana gelmesiyle oluşturulan diptik yatay tual düzleminde kompozisyon, yatay ve dikeylerden oluşmuştur. Resimde dikeyler, tualin sol kenarında yer alan küçük birimlerin bir araya gelmesiyle oluşan büyük plan ve bununla birlikte resmin sağ tarafında yer alan dikey figürdür. Bunlar aynı zamanda resmin iki ana motifleridir. Resmin üst kısmında bulunan dar plan ve hemen alt kısmında yer alan büyük plan ise yatayları oluşturmaktadır.

Bu çalışma, koyu üzerinde orta-açık ton olarak kurgulanmıştır ve figürün yalnızlığı, açık-koyu etkisiyle verilmek istenmiştir. Resmin sağında figürün başına ve koluna rastlayan ışıkla figür, resmin odak noktası durumuna gelmiştir. Resmin sol kısmında yer alan küçük birimlerin oluşturduğu dikine planda, genelinde orta ton hakim olmasına karşın küçük açık planlar, sağdaki figür üzerinde ışık etkisi yapan açıklığı dengelemektedir. Yine küçük birimlerdeki renkler, resmin uyumunu bozmayacak, yalnızlık atmosferini dağıtmayacak şekilde, silik, kaybolmuş etkisi sağlanarak oluşturulmuştur.

Zemini, ince bir şekilde sürülen siyah ve kahverengiler kaplamıştır ve yer yer transparan boya altında tualin dokusu da görülmektedir. Siyah, koyu ve orta ton

kahverengiler ile gri mavilerden oluşan bu resimde, renk etkisini gri maviler ve sıcak kahverengiler vermektedir.

Koyu geniş yüzeyler dikine fırça darbeleriyle oluşturulmuş, tualin üst kısmında yer alan dar kahverengi plan üzerine pastel boyayla da müdahale edilmiştir.

Resmin alt kısmında bulunan, tual düzlemine ve yatay planlara paralel ok işareti, soldaki dizgesel birimlerin oluşturduğu dikey planla, sağdaki dikey figürü ilişkilendirmekte ve birbirine bağlamaktadır.

Fotokopi kolajlardan oluşturulan küçük dizgesel birimlerin herbiri içerisinde insan ve diğer nesnelere birlikte bir iç mekan görüntüsü vardır. İnsan figürü her birim içerisinde aynı mekanda ve hemen hemen aynı nesnelere birlikte görülmektedir. Ancak, her birimdeki görüntü, farklı kompoze edilmiştir. Bu görüntülerle insanın sıradan bir yaşam içerisinde, hep aynı mekanda durağanlığı, yalnızlığı vurgulanmaya çalışılmış, sonunda da insan, düşünsel boyutta nesneleştirilmiştir.

Tual düzleminin sağ tarafında resmin iki büyük ana motifini oluşturanlardan biri olarak resmedilen insan figürü, küçük birimler içerisinde çıkarılarak tek başına ele alınmış, yalnızlığı daha da vurgulanmaya çalışılmıştır. Resmin yüzeyinde oluşturulan büyük boşluk, yalnızlık duygusunu ve bu durum karşısında yaşanan içsel yoğunluğu yansıtan bir görünüm olarak düşünülebilir.

Resim 2

Kolaj ve yağlıboya tekniklerinin uygulandığı çalışma, dikey tual düzlemi üzerine oluşturulmuştur. Tualin üst kısmında yer alan küçük birimlerin yanyana dizilmesiyle oluşturulan yatay plan, resmin alt kısmında bulunan kare plan ve bu ikisini birbirine bağlayan dikey ok, resmin elemanlarını oluşturmaktadır.

Resmin üst kısmında küçük birimlerin yanyana dizilmesiyle oluşturulan plan, dikey tual düzlemine karşı yataylık ve bu yataylığa karşı çizgi halindeki ok imgesi resimde yatay-dikey karşıtlığını oluşturmaktadır. Aynı zamanda siyah büyük planla, küçük birimlerin oluşturduğu dikdörtgen plan biçim zıtlığı oluşturmıştır. Aşağıdaki küçük kare plan, büyük siyah dikey düzlemi biçim olarak desteklerken, büyük-küçük ilişkisi anlamında da kontrastlık yaratmıştır. Siyah düzlem üzerinde yukarıdan aşağıya doğru yer alan ve orta ton etkisi veren ok imgesi resim düzlemini ikiye ayırmakta, fakat bu büyük bir parçalanmayı getirmemektedir.

Resim, koyu üzerine açık olarak kurgulanmıştır ve açık-koyu zıtlığı ön plandadır. Geniş siyah boşluk, resim yüzeyinin büyük bir bölümünü kaplamaktadır. Açıklık üstte ve altta olmak üzere iki ayrı düzlemde görülmekte ve koyu plana göre daha az yer almaktadır.

Resim düzleminin üst kısmında yer alan küçük birimlerin oluşturduğu yatay plandaki ve aşağıdaki kare plan üzerinde bulunan açık-orta ve koyu tonlar yüzeyi

hareketlendirmektedir. Bu birimlerdeki koyu tonlar siyah düzlemlerle pasaj oluştururken orta ve açık tonlar öne çıkmaktadır.

Resim yüzeyindeki boşluk hissi veren büyük koyu planı, altta bulunan küçük kare plan parçalanmakta ve yukarıdaki açık-orta tonları aşağıya taşımaktadır. Yukarıdan aşağı doğru inen ok, iki plan arasındaki ilişkiyi sağlamakta ve bu iki planı birbirine bağlamaktadır.

Resimde renk etkisini küçük dizgesel birimlerden kullanılan maviler sağlamıştır. Ancak, aşağıdaki kare planın konturunda kullanılan kırmızı, en şiddetli renk etkisi veren renk ögesidir.

Etrafı kırmızı konturlarla çevrili olan ve tualin alt kısmında yer alan kare plan içerisindeki portre, yukarıdaki birimlerden birindeki görüntüden kesit olarak alınmış ve aşağıya taşınmıştır. Dizin halindeki birimler içerisinde verilmeye çalışılan yalnızlık psikolojisi, alttaki kare planda tekrar ele alınmış, kırmızı konturlarla daha etkin hale getirilmiştir. Yani birimlerdeki görüntülerle anlatılmak istenen yalnızlık duygusu, aşağıda bu duyguyu daha yoğun hissetmek anlamında tek olarak yeniden ele alınmıştır. Kesitin alındığı yukarıdaki birim ile alttaki kesit görüntü arasında, siyah zemin üzerinde beyaz çizgi halinde çekilen ok ise, daha yoğun bir yalnızlığa gidişin göstergesi olarak kullanılmıştır.

Resim 3

Dikey iki tualin birleşmesiyle oluşan diptik yatay tual düzlemi üzerine oluşturulan bu resim, iki koyu yatay parçaya ayrılmıştır. Tual düzleminin sol tarafında yer alan küçük birimlerin üst üste dizilmesiyle oluşturulan dikey plan, sağ tarafta oldukça büyük yer kaplayan sandalye biçimi, koyu plan üzerinde yer alan elips biçimindeki ok işareti ve zemini oluşturan iki büyük yatay plan, resmin elemanlarını oluşturmaktadırlar.

Resim düzleminde yer alan iki büyük yatay plana karşın, sağdaki sandalye biçimi ve soldaki küçük birimlerin oluşturduğu dikey plan, yatay-dikey zıtlığı oluşturmadığından dolayı gerilim yaratmaktadır. Resmin orta kısmında yer alan elips biçimindeki yatay ok, dikeylere karşın zıtlık yaratırken, sandalye biçimi üzerindeki eğrilerle de biçim beraberliği oluşturmuştur. Ok biçimi, resimdeki iki büyük dikey planı (birimlerin oluşturduğu dikdörtgen plan ve sandalye biçimi) birbiri ile ilişkilendirmektedir.

Bu çalışmada ton konstrüksiyonu koyu üzerine açık olarak kurgulanmıştır. Açık tonlar, küçük birimlerin oluşturduğu dikey planda ve tualin sağında yer alan sandalye biçimi üzerinde yer alırken koyu tonlar, resim düzleminin alt kısmında yer alan siyah plan ve üst kısmındaki kahverengi plan üzerinde görülmektedir. Birimler içerisindeki koyu tonlar zeminle kaynaşarak ton ilişkisine girmektedirler. Buna karşın birimlerdeki açık tonlar ve sandalye biçiminin sarı rengi zeminin koyuluğuyla zıtlık oluşturmuştur.

Resimde gri mavilerin yanısıra sandalyedeki sarı, güçlü bir renk etkisi yaratmaktadır. Arka planda kullanılan kahverengi nötr bir renk olmasına karşın sıcak etkisi yaratır. Sandalye biçiminin sarı rengini kahverengi, sıcak renk anlamında desteklemektedir. Kullanılan sarı renk üzerinde görülen orta kahverengiler bu uyumu güçlendirmiştir.

Resmin alt kısmında yatay olarak yer alan siyah büyük plan düz boyanırken, üst bölümdeki kahverengi plan, yukarıdan aşağıya fırça hareketleriyle oluşturulmuştur ve nefes alan kıpırtılı bir yüzeydir.

Diğer çalışmalarda da kullanılan, yalnızlık temasının vurgulandığı küçük birimlerin yanı sıra bu kez, yalnızlık duygusunu yoğun yaşayan ve bunu yapıtlarına yansıtan bir sanatçının resimlediği bir nesne, resmedildiği şekilde tuale aktarılmıştır. Sözü edilen nesne (sandalye), Van Gogh'un içsel yaşamını yansıttığı yapıtlarından birinden seçilerek yeniden görselleştirilmiştir. Bu çalışmada, Van Gogh'un belli ki yoğun duygulanımlarla resmettiği boş sandalye görüntüsünden etkilenilmiş, onun yalnızlığını çağrıştırmamasından dolayı, çalışmada yalnızlıkla anlamlandırılan nesne olarak yer alması sağlanmıştır. Küçük birimlerde yansıtılan yalnızlık görüntüleriyle Van Gogh'un yapıtından alınan kendi sandalyesinin uyandırdığı yalnızlık duygusu kaynaştırılmış ve görsel dille anlatılan ortak bir yalnızlık duygusu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Resim 4

Küçük geometrik biçimli birimlerin, tual düzleminin tamamı üzerinde belirli aralıklarla dizilmesiyle oluşturulan bu resim, kompozisyon benzerliği bakımından diğer çalışmalardan farklıdır. Çalışmaların genelinde boşluk doluluğa egemenken, bu çalışmada doluluk boşluğa egemen olmuştur.

Önceden yapılmış çalışmaların fotoğraflarından ve eskizlerden çoğaltılmış dikdörtgen biçimli fotokopi kolajlar tual düzlemi üzerine dizgesel olarak sıralanmışlardır. Bu küçük birimler arasında kırmızı renge boyanmış ahşap bir sandalyenin çekilen bir fotoğrafı da kolaj olarak resimde yer almıştır.

Tual düzleminde sıralanan birimlerden, alttan ikinci sıranın sağında yer alan kırmızı sandalye görüntüsü, resimdeki sistematik yapıyı görüntü anlamında bozmakta ve sürpriz etkisi yaratmaktadır.

Fotokopi kolajlardan oluşan birimler üzerine inceltilmiş yağlıboya ve pastel boyayla müdahale edilmiştir. Yer yer fotokopinin yarattığı lekesel dokular da olduğu gibi bırakılmış, yüzey tamamen boyayla tıkanmamıştır. Kırmızı sandalye görüntüsünün olduğu fotoğraf kolaj üzerine glaze çekilerek hem kırmızı rengin şiddeti kırılmaya çalışılmış hem de fotoğrafın parlaklığı giderilmiştir.

Resimde güçlü bir açık-koyu ilişkisi oluşturulmuştur. Yoğun olarak gri maviler, siyah ve beyaz resmin uyum anlamında ana kurgusunu oluşturmaktadır.

Resmi bütün olarak ele aldığımızda açık etkisi vermekte, koyuluk ise birimler arasında kalan, yatay ve dikey görüntüler şeklinde ortaya çıkan zeminde yer almaktadır. Küçük birimlerde kullanılan koyu tonlar ve tek sandalye görüntüsünün etrafındaki koyuluk, zemindeki koyulukla kaynaşarak pasaj oluşturmuşlardır. Gri maviler resimde orta ton olarak yer alırken beyazlar, orta ve koyu tonlar içerisinde öne çıkararak, birimlerdeki koyuların ve zemini oluşturan koyuluğun yanında bulunmalarından dolayı da zıtlık oluşturmuşlardır.

Fotoğraf kolajda görülen sandalye görüntüsü, maviler ve diğer açık-koyu tonlar arasında kırmızı renginin verdiği etkiyle dikkat çekmektedir. Renginden ve tek nesne olarak ele alınmasından dolayı birimlerle zıtlık oluşturmuştur.

Resmin ana yapısını oluşturan birimler içerisinde insan figürü ve nesnelerin bulunduğu iç mekan görüntüleri vardır ve bunlar birbirine çok yakın görüntülerdir. Birimlerdeki uyum ve görüntülerdeki biçim benzerlikleri resimde bütünlük oluşturmuştur. Birimlerdeki görüntüler arasındaki tek farklılık kompozisyonlardaki değişimlerdir; her birim farklı kompoze edilmiştir, ancak bu bütünsel görüntüyü bozmamıştır.

Resimde dizgesel sıralanmalar biçiminde dolaşan birimler tek tek ele alındıklarında, başlı başına bir resimdirler, yani bir ayrıntı değildir. Ancak resmin özünde 'çoğaltılmış görüntüler' esprisine dayalı, parçaların meydana getirdiği bütünlükle oluşturulmuş bir yapılanma vardır.

Fotokopi kolajların oluşturduğu birimlerin herbirindeki görüntülerle, içmekandaki insanın dış dünyadan kopukluğu, yalnızlığı, suskunluğu, durağanlığı görselleştirilmeye çalışılmıştır. Bu birimlerin yanyana, altalta dizilimleriyle ve bütün birimler içerisindeki görüntülerin aynı psikolojik atmosferi taşımasıyla sıradan bir yaşam tarzı vurgulanmaya çalışılmıştır. Hemen hemen bütün birimler içerisinde görülen nesnelere biri olan sandalye, kolajlardan birinde tek olarak ele alınmış, resimde çokluk içerisinde tek bir görüntü olarak yalnızlık duygusunu güçlendirmiştir; sandalye, hem resimdeki uyuma zıtlık oluşturan şiddetli renginden dolayı, hem diğer birimlerdeki dolu görüntülere karşın tek bir nesne olarak ele alınmasından dolayı dikkatlerin üzerine çekilmesiyle “yalnızlık” kavramı ile özdeşleştirilmiştir. Kısaca sandalye, yalnızlık duygusunu vurgulayıcı nitelikte resimde yer almıştır.

Resim 5

Yatay tual düzlemi üzerinde oluşturulan bu resimde yüzey üç ana parçaya bölünmüştür. Bunlar, resmin üst kısmında tual düzlemine paralel gri dar düzlem, resimde oldukça büyük yer kaplayan siyah düzlem ve bu iki düzlemi kesen resmin sol tarafında bulunan küçük birimlerin dizilimleriyle oluşturulmuş dikey plandır. Bunların yanısıra resimde, büyük siyah düzlem üzerinde organik bir biçim (akvaryum) ve bu biçimle birimlerin oluşturduğu dikey plan arasındaki ok biçimi yer almaktadır.

Resimde kompozisyon, yatay-dikey, organik-geometrik karşıtlığı üzerine kurulmuştur. Diğer çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da küçük birimler dizgesel

olarak sıralanmışlar ve bütün olarak ele alındıklarında yeni bir plan oluşturmuşlardır. Bu planın dikey olarak gri ve siyah yatay düzlemleri parçalaması, resimde gerilim yaratmıştır. Birimler içerisindeki organik biçimler resimdeki geometrik yapıya karşın biçim zıtlığı oluştururken, akvaryum biçimi, oluşan bu zıtlığı kendi biçimiyle desteklemiştir. Aynı zamanda birimler içerisindeki eğriler ve elipslerle biçim yakınlığından dolayı uyum sağlamıştır. Düz yüzey üzerinde organik biçim olarak yer alan akvaryum biçimi üç boyutluluk etkisi yaratmış, ancak yer yer zemindeki koyulukla ton alışverişine geçerek yüzeyden tamamen kopmamıştır.

Küçük birimlerin tekrarı ile oluşturulan yapı içerisindeki maviler, griler, siyah ve beyazlar ile akvaryum biçimi üzerindeki mor renkler resmin uyumunu oluşturmaktadır. Resmin üst bölümünde yatay olarak yer alan gri plan ve alt bölümdeki büyük siyah plana karşın, akvaryum biçimi üzerindeki mor, renk etkisi yaratmaktadır. Aynı zamanda akvaryum biçimi, renk olarak küçük birimlerde kullanılan renklerle uyum içerisindedir.

Resimde renkten daha çok siyah-beyaz etkisi vardır. Zemindeki siyah ve orta ton gri üzerinde küçük birimlerdeki ve akvaryum biçimi üzerinde ışık etkisi yaratan açık tonlar yüzeyde ön plana çıkmıştır.

Küçük birimler içerisindeki görüntülerden birinin içerisinde insan figürü ile birlikte görülen akvaryum, resimde bir kez de büyük siyah boşluk içerisinde tek olarak ele alınmış ve ok ile gösterilmiştir.

Bu resimde, yalnızlık duyumunun insan psikolojisini etkileyerek bir davranışa yönelim sağlaması sonucu ortaya çıkan durum yansıtılmaya çalışılmıştır. İnsan, diğer kişilerle iletişim kuramadığı dönemlerde yalnızlığını başka canlı varlıklarla paylaşım isteminde bulunabilir. Bu canlılar, insanın yaşadıkları iç mekanlarda barındırılarak bir anlamda kişinin yaşamında diğer insanların boşluğunu doldurabilmektedirler. Yalnızlık duyumunun insanı farklı bir canlıya yönelttiği bu durum düşünülerek yalnızlığın paylaşıldığı bir nesne olarak, o canlı varlığın barındığı akvaryum seçilmiş ve bu resimde görselleştirilmiştir. Bu bağlamda, yalnızlığın paylaşıldığı bir nesne olarak “akvaryum” tek başına düşünüldüğünde bir yalnızlık imgesi taşımaktadır.

Resim 6

Yatay, dikdörtgen yüzey üzerine tasarlanan bu resimde tual düzlemi iki parçaya ayrılmıştır. Bu parçalar, resmin üst kısmında, tual düzlemine paralel olarak bulunan dar gri-mavi plan ve onun altında yer alan büyük siyah düzlemdir. Bu iki planla birlikte resimde yer alan küçük birimler, kuş kafesi ve ok biçimi resmin elemanlarıdır.

Tez kapsamındaki resimlerin çoğunda kullanılan küçük birimler bu resimde diğerlerindeki dizilişlerinden farklıdır. Birimler dizgesel olarak değil de, dizgeselliğin bozulmasıyla, sanki rastlantısal biraraya gelmeleriyle oluşan bozuk bir dikdörtgen biçimindedir. Diğer resimlerdeki birimlerin dizilimleriyle sağlanan güçlü dizgesel etki, bu resimde değişime uğramış, ancak birimlerin biraraya gelmesiyle oluşturulan bütün bozulmamıştır. Sadece diğer resimlerdeki bütünler düzgün

dikdörtgen biçimler oluştururken, buradaki bütünsel biçim, organik bir yapıdadır. Birimler yatay, dikey, diagonal, ters, çarpaz gibi farklı biçimlerde, yer yer kenarlarından birbirini örten şekilde üst üste gelerek yapıştırılmaları suretiyle tual düzleminde yer almışlardır. Sadece birimlerden bir tanesi hem bütünden kopuk, bağımsız, hem de ters olarak yapıştırılmış fakat yine de bütün dışında bir elemanmış gibi algılanmamaktadır.

Resim yatay ve dikey kompozisyon anlayışıyla oluşturulmuştur. Tual düzleminin üst kısmında bulunan dar gri-mavi yatay plan ve hemen onun altındaki koyu geniş yatay plana karşın sol taraftaki birimlerin oluşturduğu bütünün dikeyliği zıtlık oluşturmuştur. Koyu boşluk içerisinde yer alan kafes biçimi üzerindeki yatay, dikey, eğik çizgiler kompozisyondaki bu özelliği desteklerken kafesin alt kısmında yer alan eğrili çizgilerle oluşturulmuş bölüm ise, küçük birimler içerisindeki organik biçimlerle uyum sağlamıştır.

Resimdeki kafes biçimi, üç boyutlu görüntüsüyle düz yüzeylere karşın biçim karşıtlığı oluşturur ancak, saydamlık etkisiyle de geri plandaki siyahla birlikte ton alışverişine girerek yüzeyde etkisi de vermektedir. Yani tamamen yüzeyden kopuk görülmemektedir.

Resim koyu üzerine açık olarak oluşturulmuştur. Tual düzleminin sol tarafındaki birimlerin bütünselliğiyle oluşturulan organik dikine biçim ile kafes biçimi ve ok, resimde koyu üzerinde açık etkisi yaratan elemanlardır. Tualin üst tarafında yer alan dar yatay plan resimde orta ton etkisi yaratmaktadır. Küçük

birimler içerisindeki açık tonlar koyu plan içerisinde öne çıkmakta ve resimde güçlü bir açık-koyu etkisi yaratmaktadır. Renkten alabildiğince uzak kalınmış, sadece mavi ve maviye yakın griler kullanılmıştır.

Tual düzlemindeki geniş siyah plan düz olarak boyanmamış, nüanslarla parçalanmış, yer yer saydam boya etkisiyle nefes alan bir yüzey konumundadır. Bu koyu planın hemen üst kısmında yer alan yatay mavi-gri plan ise dikey fırça darbeleriyle oluşturulmuştur ve sızıntı şeklinde alttan siyahlar görülmektedir.

Çalışmaların bir çoğunda olduğu gibi küçük birimler içerisinde yer alan nesnelere biri olan kafes biçimi yine birimler dışına çıkarılarak tek başına resmedilmiştir. Ok biçimi ile de işaret edilmektedir.

Resim 5’de olduğu gibi bu resime de kaynaklık eden psikolojik yaklaşım aynıdır.

Resim 7

Bu resimde, resimsel yüzeyi koyu kahverengi ve siyahtan oluşan bir plan kaplamıştır. Tualin sol kenarında küçük birimlerin alt alta sıralanmasıyla oluşan dikey plan, yine sol üst köşeye yakın tuale diagonal olarak yer alan ve üzerinde yazılar bulunan fotokopi kolajlar (defter) ve bu iki parçayı birbirine bağlayan yay biçimindeki ok biçimi resim düzleminde yer almışlardır.

Tualin yataylığına karşın resmin sol kenarındaki birimlerin oluşturduğu dikey biçim zıtlık oluşturur. Bu zıtlığı ok'un gidiş yönü desteklemektedir. Tual üzerinde tek başına bulunan fotokopi kolaj diagonal konumda bulunmasından dolayı resimde gerilim yaratmaktadır. Soldaki birimlerin oluşturduğu ve yazılı fotokopi kolajların oluşturduğu iki geometrik plana karşın elips çizgisel ok, resimde biçim anlamında farklı bir elemandır.

Resim, açık-orta-koyu olarak üç tondan oluşmuştur, belirgin bir açık-koyu zıtlığı yoktur. Açık tonlar, yüzeyi güçlü bir şekilde parçalamamakta, orta tona yakın bir özellik göstermektedir. Küçük birimler ve defter olarak tasarlanan fotokopi kolajlar üzerine ince boyalarla müdahale edilmiş, çok sönük sarılar ve griler kullanılmıştır. Küçük birimlerin etrafını görsel takip etmek mümkün değildir, zeminle kaynaştırılarak bütünü oluşturduğu geometrik yapı bozulmuştur. Bununla, yalnızlık duygusu daha ön plana çıkarak etkin bir eziklik duygusu ve dramatik bir görüntü ortaya çıkmıştır.

Tual düzlemi, yer yer transparan denilebilecek derecede ince boyalarla boyanmış, fırça hareketleriyle oldukça hareketli bir yüzey haline dönüştürülmüştür.

Bu çalışmada nesne olarak bu defa defter düşünülmüştür. Defter, yalnızlık duygusunun yaşandığı süreçte insana yakın bir nesne olarak ve yalnızlığın paylaşıldığı ya da giderildiği durumlarda insana arkadaş olma görevi görebilmektedir. Çoğu insan 'günlük' tutarak sıkıntılarını ve yalnızlığını bu nesne ile paylaşabilmektedir. Bu bağlamda defter yalnızlığın paylaşımında rol aldığı için

yalnızlık nesnesi olarak düşünölmüştür. Diğer çalışmalarda ele alınan nesnelere gibi bu çalışmada da defter, birimlerin yanında tek olarak oluşturulmuş, yalnızlığın nesnesi olarak kendisi de yalnızlaştırılmıştır.

Resim 8

Van Gogh'un "Buğday Tarlası" adlı yapıtının aktarıldığı bu çalışma, kareye yakın bir dikdörtgen tual üzerine tasarlanmıştır. Sanat yapıtının yanısıra, diğer çalışmalarda da kullanılan sandalye biçimi bu resimde yer almıştır.

Tual yüzeyinin üst bölümünde yatay dikdörtgen şeklinde yer alan sanat yapıtı, koyu zemin üzerinde görselleştirilmiştir ve tualin yarısına yakın bölümünü kapsamaktadır. Yine bu zemin üzerinde büyük sandalye biçimi dikey olarak yer almakta ve yatay biçimi kesmektedir. Sandalyenin bu konumu, üstteki dikdörtgen plana ve onun altındaki zeminin dikdörtgen görüntüsüne, yani iki yatay plana karşın dikeylik oluşturmaktadır. Tuale aktarılan Buğday Tarlası adlı yapıt üzerindeki eğriler, dairesel ve diagonal biçimler, elipsler, küçük kırık çizgiler resimdeki büyük yatay-dikeylikle birlikte kompozisyonu zenginleştiren öğelerdir.

Sandalye biçimi üç boyutlu görüntüsüyle soyut düzlem üzerinde zıtlık yaratsa da, zeminle renk ve ton anlamında bağdaşık olarak yer alır, yüzeyden kopmaz, koyu kahverengi ve siyahların oluşturduğu zemin üzerindeki sandalye biçiminde ışık etkisi yaratan açık ve orta tonlar, koyuluğu parçalayarak, sandalye biçiminin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Resim 9

Uzun yatay bir dikdörtgen tual üzerine oluşturulan bu resimde yatay tual düzlemi üst kısımda dar gri bir planla ikiye ayrılmıştır. Bu gri plan olabildiğince dar olmasından dolayı, kalın bir kontur etkisi yaratmaktadır. Bununla birlikte resim düzleminde, tam ortada yer alan küçük dikine dikdörtgen planlar yanyana sıralanmışlardır. Bu küçük planlardan en baştakinin içerisinde sandalye görüntüsü bulunmaktadır. Bu resmi oluşturan üç büyük yataylıktan söz edilebilir. Bunlar, tual düzleminin üst kenarında yer alan gri dar plan, küçük dikdörtgen biçimlerin yanyana sıralanmasıyla bütünselliğin oluşturduğu yatay dikdörtgen plan ve zemini oluşturan geniş yüzeydir. Bu üç büyük yataylığa karşın birimlerin her birinin dikey dikdörtgen biçimleri ve sandalye biçiminin dikey görüntüsü dikey-yatay zıtlığı oluşturmaktadır. Ama hiçbir biçim birbirini kesmemekte, yan yana, alt alta yer almışlardır.

Resim koyu üzerine açık olarak tasarlanmış, sandalye biçimi üzerindeki sarı ve etrafındaki sıcak kahverengiler dışında renk etkisi taşımamaktadır. Zemini oluşturan büyük plan koyu kahverengiler ve siyahla boyanmış, fırça darbeleri ile hareketli bir yüzey oluşturulmuştur.

Baştaki birim içerisindeki sandalye, somut bir nesnenin görüntüsü olarak diğer yüzeylerle farklılık oluşturmaktadır. Diğer birimler içerisinde, tualin daha önceki aşamasında yer alan açık tondaki lekeler ve çizgiler görülmektedir. Tualin daha önceki transparan boyanmış ve rastlantısal etkilerin yer aldığı hali, bu birimlerde değerlendirilmiş ve boşluk etkisi yaratılmak istenmiştir.

İnsan hayatının herhangi bir döneminde yaşanan bir durum olarak da tanımlayabileceğimiz yalnızlık duygumunu ve bunu simgeleyen sandalye görüntüsü, bu çalışmada baştaki birim içerisinde yer almıştır. Diğer birimlerin boşluk duygusu uyandıran görünüşleri, sonsuzluk gibi soyut ifadeler yaratırken, baştaki dolu görüntü, yaşamsal alanı simgelemektedir. Tek bir nesne olarak ele alınan sandalye bu görüntüsüyle yalnızlık duygusu uyandırarak, yaşam içerisinde var olan bir durumu yansıtmaktadır.

Resim 10

Resim 10, tual düzleminde koyu zemin üzerine kolaj olarak parlak kağıt (folyo) ve çekilen bir sandalye fotoğrafından elde edilen fotokopi birimin yapıştırılmasıyla oluşturulmuştur. Kolaj birimler, tual düzleminin üst kısmında yatay olarak belirli aralıklarla dizilmişlerdir ve bütün olarak düşünüldüğünde yatay bir plan oluşturmaktadırlar. Bu planın hemen altında kalın çizgi halindeki kırmızı plan, resmi yatay olarak boydan boy kesmektedir. Aynı zamanda resim düzleminde yer alan büyük siyah boşluk, üstteki yatay plan ve onun altındaki kırmızı plan resmin elemanlarını oluşturmaktadırlar.

Madeni metal etkisi veren folyo kolajlar yansıtma özelliğine sahiptirler ve bunların tual üzerine yapıştırılmaları esnasında doğal olarak oluşan dokular yüzeyin hareketlenmesini sağlamıştır. Sıralanan folyo kolajların en sağında yer alan aynı boyuttaki fotokopi kolaj içerisinde görülen sandalye biçimi, bu dizini bozmaktadır.

Resmin üst kısmında yer alan küçük dikdörtgen biçimli kolaj birimler dikey olarak kullanılmalarından dolayı tual düzlemine karşıt bir hareket oluştururlar. Bu birimlerin yanyana gelmeleriyle oluşturdukları yatay bütünlük ise tual düzleminde paralellik ve uyum sağlamıştır. Yatay planın en sonunda yer alan sandalye biçimi ise bu büyük yataylığa karşıt dikey etkisi vermekte ve resimdeki tek nesnel biçimdir. Diğer elemanlar soyut biçimlerden oluşmasına rağmen, sandalyenin çekilen fotoğrafından elde edilen gerçek görüntüsünün kullanılması, resimde soyut-somut karşıtlığı yaratmıştır. Tual düzleminin bütünü kapsayan kahverengi ve siyah koyuluğun, yukarıdan aşağıya fırça darbeleriyle oluşturulması da resmin yukarıdaki iki yataya karşı dikey hareketlilik meydana getirmiştir.

Resimde ton konstrüksiyonu, koyu üzerine açık olarak belirlenmiştir. Güçlü açık-koyu ilintisi ile birlikte kırmızı, orta ton olarak yer almakta ve resimdeki tek renk unsurudur. Aynı zamanda kırmızı, renk etkisiyle zemindeki koyuluk ve metalik griler arasındaki zıtlığı yumuşatmaktadır.

Küçük kolaj birimlerin oluşturduğu dizinin sonundaki birim içerisinde yer alan sandalye görüntüsünün etrafı siyahla boyanarak zeminle kaynaştırılmış, ancak sandalye biçiminin açık tonu, bu koyulukla zıtlık oluşturmuştur.

Resimde boya saydam olarak kullanılmış, yüzey tıkanmamıştır. Sadece kırmızı şerit halindeki plan üzerinde daha kalın boya kullanılmıştır.

Kolajlardaki gri yüzeylerin metalik, soğuk görüntüsü sonsuzluk, belirsizlik etkisi yaratarak tez kapsamında ele alınan yalnızlık duygusunun son aşaması olarak düşünülmüştür. Metalik grilerin oluşturduğu soğuk görüntünün yanı sıra yine çalışmaların başından beri yalnızlık anlamı yüklenen sandalye görüntüsü, insanın yaşamında var olan bir nesne olarak, doğal ve organik yapısıyla birlikte yaşamsal olanı simgelemektedir. Metalik grilerin yarattığı olumsuz psikolojik etkiye karşın, yalnızlıkla anlamlandırılmasına rağmen sandalye, yaşam sürecinde bu duyumun yaşanılan bir durum olduğunu, bazen olumlu yanlarının da bulunduğunu (yaratıcılıkta olduğu gibi) belirtmek için simge olarak kullanılmıştır.

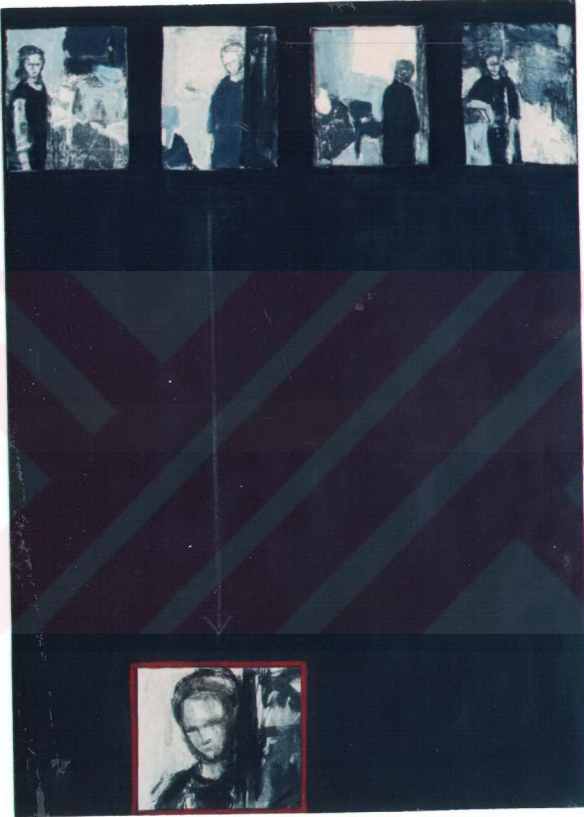

RESİMLER

Resim 1: 140 x 220 cm, Tuval Üzerine Karşıık Teknik, 1998.

Resim 2: 70 x 100 cm, Tual Üzerine Karışık Teknik, 1998.

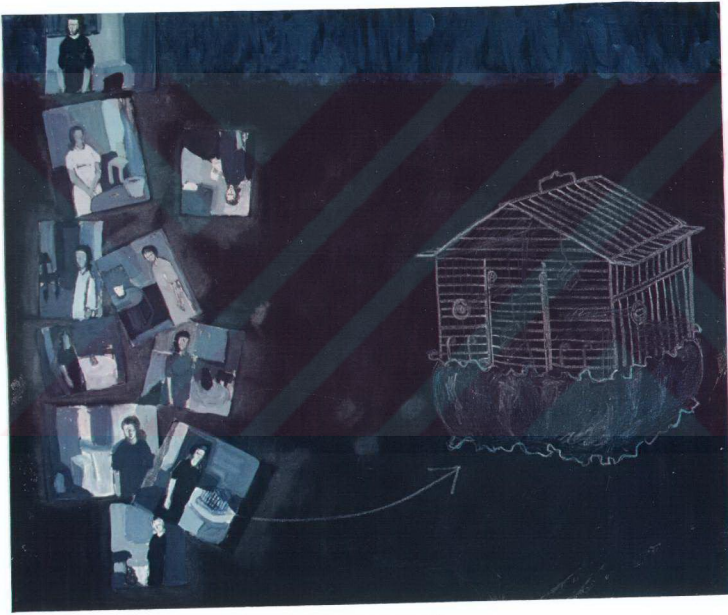
Resim 3; 100 x 160 cm., Tual Üzerine Karışık Teknik, 1999.

Resim 4: 100 x 120 cm, Tual Üzerine Karışık Teknik, 1999.

Resim 5: 80 x 100 cm, Tual Üzerine Karışık Teknik, 1999.

Resim 6: 100 x 120 cm, Tual Üzerine Karışık Teknik, 1999.

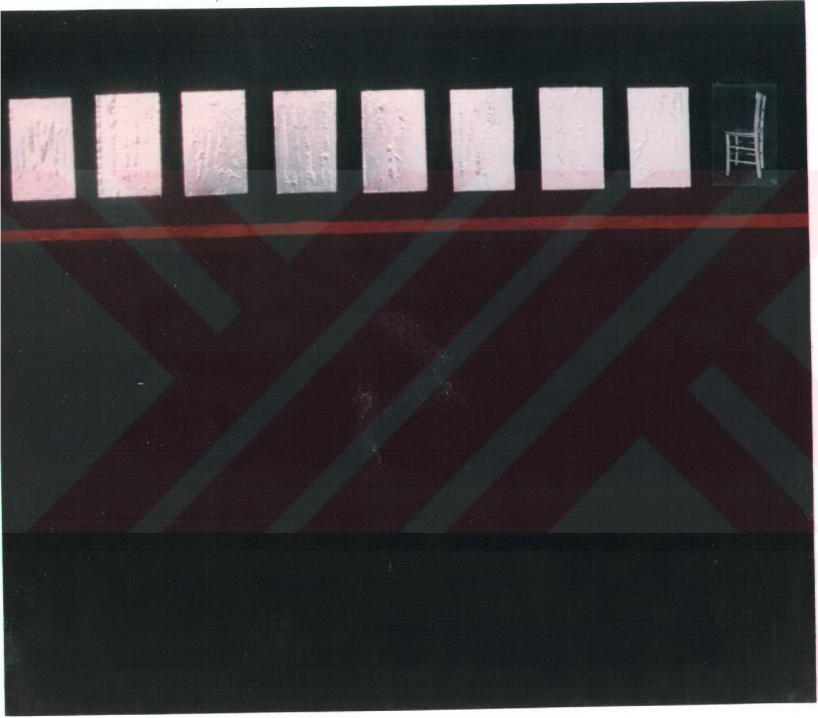
Resim 7: 100 x 120 cm, Tual Üzerine Karişik Teknik, 1999.

Resim 8: 130 x 150 cm, Tual Üzerine Karışık Teknik, 1999.

Resim 9; 70 x 140 cm, Tual Üzerine Karişik Teknik, 1999.

Resim 10: 130 x 150 cm, Tual Üzerine Karışık Teknik, 1999.

SONUÇ

Bu çalışmayla insanın psikik dünyasına ait bir duyumdan yola çıkılarak, nesnelere kurulan bağ sonucu anlamlandırmalar yapılmış ve bunlar resimsel göstergelere dönüştürülerek sanatsal bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır.

Yalnızlık teması, çalışmaların tümünde psikolojik yön olarak düşünülmüş; nesnelere öznel olarak algılanması, görüntülenmesi, anlamlı bir bütün içerisinde resim malzemesine dönüştürülmesi aşamalarında temel belirleyici olmuştur.

Önce insana ait yalnızlık duygusu irdelenmeye çalışılmış, bu duygunun yarattığı yönelimle nesnelere yaklaşmış ve düşünsel boyutta nesnelere birer yalnızlık ifade eden varlıklar olarak çalışmalarda yer almışlardır. Örneğin sandalye, artık üzerine oturulacak, işlevselliği olan bir nesne olmaktan çıkarılmış, yalnızlık ifadesi veren anlamlandırılmış bir nesne konumuna getirilmiştir.

Kişinin yaşadığı psikolojik dünyasından bir ayrıntı olarak alınan yalnızlık duygusu ve bu duyguyla diğer varlıklara yönelimi, onun iç dünyasını dışarıya yansıttığını göstermektedir. Bu durum resimsel boyutta ele alınarak çözümlemelere gidilmiş ve insanın psikolojik bir varlık olduğu anlamlandırılmış nesnelere aracılığıyla vurgulanmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

AKAY, Ali

1998 “Magritte’de Düşüncenin İmgesi”

Milliyet Sanat Dergisi

İstanbul

ARMAĞAN, İbrahim

1988 “Teknolojik Toplumlarda Yabancılaşma ve Sanat”

Çağdaş Teknoloji ve Sanat

Ankara: H.Ü.G.S.F. Yayınları: 8

BARTHES, Roland

1997 Göstergebilimsel Serüven

(Çevirenler: Mehmet Rifat-Sema Rifat)

İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

BERGER, John

1995 Görme Biçimleri

(Çeviren: Yurdanur Salman)

İstanbul: Metis Yayınları

BERK, İlhan

1999 “Şeyler Atlası”

Cumhuriyet, Bilim Teknik Dergisi Sayı: 628

BLANCHOT, Maurice

1993 Yazınsal Uzam

(Çeviren: S. Öztürk Kasar)

İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

CASSIERER, Ernst

1997 İnsan Üstüne Bir Deneme

(Çeviren: Necla Arat)

İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

ÇAKIL, Nazmiye

1998 “Grupla Sosyal Beceri

Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin

Yalnızlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi”

(Yayımlanmamış Doktora Tezi)

Ankara: Hacettepe Üniversitesi

ERGÜVEN, Mehmet

1995 Sırdaş Görüntüler

İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

ERİNÇ, Sıtkı M.

1998 Sanat Psikolojisine Giriş

Ankara: Ayraç Yayınları

FROM, Erich

1973 Çağımızın Özgürlük Sorunu

(Çeviren: B. Güvenç)

Ankara

GEÇTAN, Engin

1996 İnsan Olmak

İstanbul: Remzi Kitabevi

GENÇ, Adem-Sipahioğlu, Ahmet

1990 Görsel Algılama

İzmir: Sergi Yayınevi

GÜN, Nil

1997 "Sunuş"

(Kendini Arayan İnsan-Rollo May)

İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık

HANÇERLİOĞLU, Orhan

1985 Felsefe Ansiklopedisi
İstanbul: Remzi Kitabevi

HOFMANNSTHAL, Hugo Von

1997 (Van Gogh – Ingo F. Walther)
İstanbul: ABC Kitabevi

HORNEY, Karen

1993 Nevrozlar ve İnsan Gelişimi
(Çeviren: Selçuk Budak)
Ankara: Öteki Açı Yayıncılık

JANOUCHE, Gustav

1966 Kafka İle Konuşmalar
(Çeviren: Turan Oflazoğlu)
Ankara: Bilgi Yayınevi

MARX, Karl

1976 1844 El Yazmaları
(Çeviren: Kenan Somer)
Sol Yayınları

MAY, Rollo

1994 Yaratma Cesareti
(Çeviren: Alper Oysan)
İstanbul: Metis Yayınları

1997 Kendini Arayan İnsan
(Çeviren: Ayşen Karpat)
İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık

MONTAIGNE

1991 Denemeler
(Çeviren: Sabahattin Eyübođlu)
İstanbul: Cem Yayınevi

RAVEN, B.H – RUBİ, J.Z.

1995 “Yalnız İnsan”
Sosyal Psikolojiye Giriş
(Çeviren: Nesrin HİSLİ)
İzmir: İzmir Kitaplığı Basım Yayın Ltd. Şti.

SOYKAN, Ömer Naci

1995 Kuram Eylem Birliği Olarak Sanat
İstanbul: Kabalcı Yayınevi

TİMUÇİN, Afşar

1993 Estetik

: BDS Yayınları

TUNALI, İsmail

1984 Sanat Ontolojisi

İstanbul: Sosyal Yayınları

1989 Estetik

İstanbul: Remzi Kitabevi

ZİJDERVELD, Anton C.

1985 Soyut Toplum

(Çeviren: C. Cerit)

İstanbul: Pınar Yayıncılık

TEZİN ENSTİTÜYE TESLİMİ SIRASINDA VERİLECEK OLAN
TEZ VERİ FORMU

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKUMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No: Tez Kodu: Üniv. Kodu:

*Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının
Soyadı: AYIK

Adı: Nurdan Zeliha

Tezin Türkçe Adı:

YALNIZLIK TEMASI ÜZERİNE
ANLAMLANDIRILMIŞ
NESNELERİN
RESİMSSEL ÇÖZÜMLEMELERİ

Tezin Yabancı Dildeki Adı:

PICTORIAL ANALYSES OF THE
OBJETS INTERPRETED ON THE
THEME OF LONELISNESS

Tezin yapıldığı
Üniversite: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
Tezin Türü:

Enstitü: SOSYAL BİLİMLER Yıl: 1999

1. Yüksek Lisans

Dili : Türkçe

2. Doktora

Sayfa Sayısı : 78

3. Tıpta Uzmanlık

Referans Sayısı :

4. Sanatta Yeterlilik

Tez Danışmanlarının
Ünvanı Adı Soyadı

: Yrd. Doç. Cebrail ÖTGÜN

Türkçe Anahtar Kelimeler

İngilizce Anahtar Kelimeler

1- NESNE

1- OBJECT

2- YALNIZLIK

2- LONELINESS

3- RESİM

3- PICTURE

4- ANLAMLANDIRMA

4- EXPLAINING

5- ÇÖZÜMLEME

5- ANALYSIS

Tarih :

İmza :

TEZİN ENSTİTÜYE TESLİMİ SIRASINDA VERİLECEK OLAN
TEZ VERİ FORMU

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKUMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No: Tez Kodu: Üniv. Kodu:

*Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tezin Yazarının

Soyadı: AYIK

Adı: Nurdan Zeliha

Tezin Türkçe Adı:

YALNIZLIK TEMASI ÜZERİNE
ANLAMLANDIRILMIŞ
NESNELERİN
RESİMSEL ÇÖZÜMLELERİ

Tezin Yabancı Dildeki Adı:

PICTORIAL ANALYSES OF THE
OBJECTS INTERPRETED ON THE
THEME OF LONELINESS

Tezin yapıldığı

Üniversite: İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

Enstitü: SOSYAL BİLİMLER Yıl: 1999

Tezin Türü:

1. Yüksek Lisans
2. Doktora
3. Tıpta Uzmanlık
4. Sanatta Yeterlilik

Dili : Türkçe
Sayfa Sayısı : 78
Referans Sayısı :

Tez Danışmanlarının

Ünvanı Adı Soyadı

: Yrd. Doç. Cebrail ÖTGÜN

Türkçe Anahtar Kelimeler

- 1- NESNE
- 2- YALNIZLIK
- 3- RESİM
- 4- ANLAMLANDIRMA
- 5- ÇÖZÜMLEME

İngilizce Anahtar Kelimeler

- 1- OBJECT
- 2- LONELINESS
- 3- PICTURE
- 4- INTERPRETED
- 5- ANALYSIS

Tarih :

İmza :